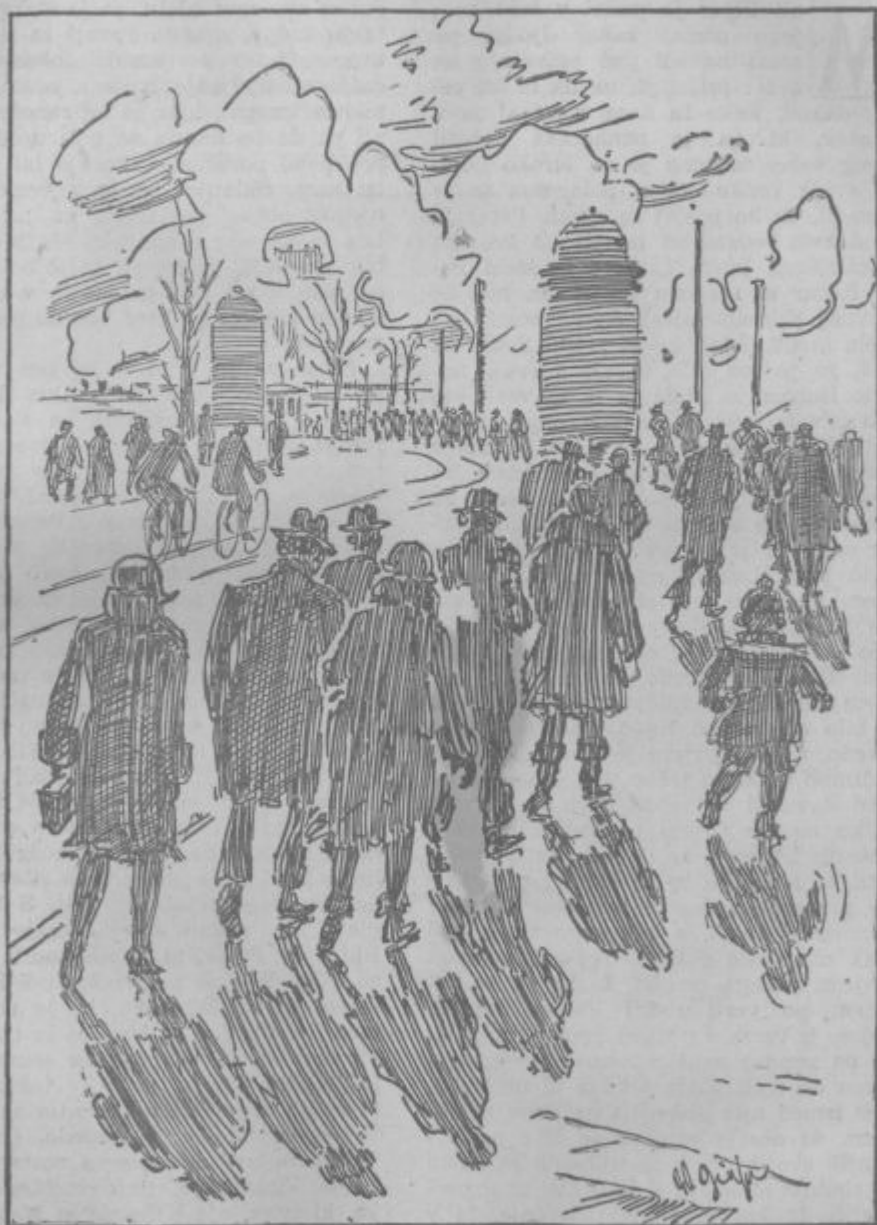

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV. 15.

V LJUBLJANI, 9. APRILA 1933.

KNJIGA 13.

GIESE:

VSAKO JUTRO V MESTO

PETER SE ZBUDI V ŽIVLJENJE

L. MRZEL-FRIGID

NADALJEVANJE

2

Mali Peter je prišel v hišo svojega očeta, kakor ljudje po stari navadi pač prihajajo na svet: prišel je, ne da bi bil vedel, odkod, kako in kam, zavekal je v prostor, ki ga je nenadoma začutil okrog sebe, začuden je na široko odpiral svoje velike oči in polagoma se je privadil, da bo poslej tu doma. Peter je bil dobrih sedem let mlajši od svojega najmlajšega brata Lojzeta in stari Peter Rutar in njegova gospa sta bila že zdavnaj sklenila misel, da ne bosta več imela otrok. Zdaj, ko je prišel Peter na svet, ga je vsa hiša obsula s svojo nasilno ljubeznijo. Mati se je za vsak hip odtrgala iz kuhinje in iz štacune, da je pritekla v sobo, ga iz vozička jemala v roke, ga ujkala, božala, prijemala za nasek, da bi ga spravila do smeha, ga prenašala po sobi in mu pela. Stari Rutar sam, ki je bil za življenje zmerom malo premehak in malo preveč razmišljen, se je ob tem otroku raznežil kakor ženska. Vsi ljudje, ki so prihajali v hišo, so izjavljali v en sam glas, da je mali Peter, kakor da bi ga bil človek očetu izrezal iz obličja. Petru Rutarju je bilo neznansko toplo pri duši na to besedo, zraven pa mu je bilo nekam nerazumno trpko in težko. Ko se mu je bil pred davnimi leti rodil prvi sin, Nejče, in ko mu je potem po kakšnih šestih mesecih življenja za davico umrl, je občutil to srečanje in to izgubo z vso tisto prešerno radostjo in z vsem tistim blaznim obupom, s kakršnim mora pač vsak mlad oče doživeti rojstvo in smrt svojega prvega otroka. In ko so se mu potem po vrsti rodili Feliks, Lenka, Lojze, je vzrasla v njem preprosta, skrita, pa vendar neutajljiva očetovska ljubezen do njih. Toda nikdar ni ob nobenem izmed njih občutil tiste stare pripovedi, da očetje baje večno žive po življenjih svojih otrok in njihovih otrok in da slednja misel, ki si je ti nisi upal premisliti do konca, slednje dejanje, ki v tebi ni moglo dozoreti, doživi svojo zadnjo dovršitev v poznih rodovih za teboj. Toda ko so prihajali vsi ti ljudje in so v svoji razigrani zgovornosti venomer zatrjevali, kako neznansko je otrok po-

doben svojemu očetu, se je staremu Rutarju v duši zganilo upanje in strah, da utegne ta otrok v resnici dobesedno nadaljevati življenje svojega očeta, da bo morda zmagal, kjer je bil razočaran on, ali pa da bo morda še bolj usodno, nepreklicno poražen, kakor je bil poražen on sam. Sklanjal se je v voziček nad njegov obraz, poljubljal ga na mehka lica in na oči, neznansko sladko mu je bilo pri duši, potem pa se je odtihotapil od hiše, zavil Pod brajde in v družbi s starim Krištofom brez besede pil do pozne noči.

Peter pa je ležal v svojem vozičku, mahal z ročicami po zraku, bulžil v strop s svojimi velikimi, na široko odprtimi očmi, se v nerazumljivem jeziku razgovarjal sam s seboj in pomalem rasel, ne da bi bil sam opazil, kdaj. In čudo božje: še bolj kakor Peter sam je rasla njegova glava. Ženske v hiši so zijale in niso mogle razumeti. Vse, kar je prav. Stara postava je, da pride človek z malo preveliko glavo na svet, sčasoma pa mu v rasti malo zaostane, da se razrase do svoje mere tudi život. Pri Petru pa nič, glava se mu je bočila v vis in šir in stare ženske po hišah so ukrenile, da s tem fantom ne bo moglo biti dobrega: ali mu voda zaliva črepi-njo, so dejale, in bo vse svoje življenje bebast, da mu bo slina visela od ust in nosu, ali pa ima resnično možgane v nji in bo imel tako težek, tako silen razum, da mu bog na strani stoji. S takšnole glavo, so rekali starci, kakor jo ima Rutarjev Peter, ni dobro hoditi po svetu. Nazadnje je zaskrbelo tudi Rutarico samo. Stara Žefranka, ki je po hribih med Sv. Plavino in Mrzlico in tja na savinjsko stran skupljevala semenski fižol, jajca, kokoši in druge takšne stvari in jih prinašala v Trbovlje na prodaj, je mimogrede vrgla besedo, da ve na Vrhéh onkraj Jelovice za starega podobarja, čudaškega, puščavniškega človeka, ki izrezljuje Kristuse in Matere božje za vsa znamenja in za vse altarje sedmih fara naokrog, ki ve za vsa zelišča, kar jih človeku v prid in v kvar rase po travnikih in po hostah in ki se za čudo spozna na skrivnosti človeških

usod: pogleda te zdaleč, pa ti že ve, kdo, kako in kam. Dasi se je stari Rutarica smejal na ves glas, se je gospa Rutarica vendarle odpravila na pot, vzela je Francko s seboj in tri ure daleč sta nesli v hrib malega Petručka, da bi od vsevednega čudaka čuli poslednjo, neusmiljeno sodbo o njem. Bajta starega podobarja je slonela v rebri onkraj Jelovice in po vseh znamenjih ob potih, ki so držale do nje, so bili vsi Kristusi polomljeni in vsi svetniki ob glave. Gospa Rutarica je spotoma vpraševala

Francko, kaj neki meni o tem, ali more takšenle človek, ki tako daleč vse ve in ki ve morda še, celo za stvari, ki se še niso zgodile, ali more takšenle človek še verovati v boga. Francka ni vedela dati odgovora, toda čudno tesno ji je bilo na tem žalostnem romanju, dasi na dnu srca vendarle ni verjela, da bi takšenle pozabljen čudaški, morda pobožen, morda zapit bajtar mogel vedeti kaj prida več o kakršnihkoli stvarih, kakor vedo drugi ljudje. Vsa bajta je bila zaslonjena z lesenimi podobami

ARNOLD BÖCKLIN (1827—1901): »FLORA«

(Foto F. Bruckmann, München)

in kipci, roke od razbitih svetnikov, prečnice od razpalih križev so ležale naokrog. Razbite šipe v nizkih, tesnih dveh oknih so bile zadelane s starimi, obledelemi, od dežja in od vsega hudega zamazanimi podobami. V izbi je na nizkem stolcu sedel stari podobar sam in s kladivom tolkel po podplatih svojega desnega čevlja, ki ga je bil po vsem videzu pravkar sezul. Ob nogi mu je mahedrala zamazana, sivočrna cunj, ki je šel od nje neprijeten vonj po starem znoju in se mešal z vsemi pisanimi, starimi, trudnimi vonji, ki so polnili izbo. Rutarica je s Francko, ki je otroka držala v naročju, plašna obstala pri vratih in srce ji je dušila neizrekljiva misel, kakor da stoji pred sodnikom, čigar sodba bo zasekala kakor meč.

Hvaljen bodi Jezus Kristus, je rekla Rutarica in čudno tuje so ji lastne besede udarile v uho, ko se je domislila, da nikdar v svojem življenju ni izrekla tega pozdrava, odkar je odrasla šoli in katehetu. Stari vedež ni odgovoril. Malomarno je spustil kladivo na tla, se popraskal po zanemarjenih sivih lasih in se skozi zamazane, sivo oškropljene šipe zazrl v daljno nebo, ki se je bočilo nad hribi tam nekje onstran Savinjske doline. Gospa Rutarica je Petra vzela Francki iz rok, kakor da mu v njenem naročju nobena strašna beseda ne bo mogla blizu, in je za korak stopila naprej.

— Zavoljo otroka sem prišla sem gor, — je rekla. — Tako sem zanj v skrbeh. Tako veliko glavo ima. Kaj mislite, ali ne bo to nič hudega?

Po bajti se je razlegla težka, dušecha tišina. Dvoje velikih muh z zeleno blestečimi krili se je zaganjalo ob steni. Človek na stolcu se ni okrenil, samo s komolci se je naslonil ob kolena in glavo zakril v dlani. Čez dolgo je na vsem lepem sunkoma planil pokonci, se pretrgano, morda skoraj brezčutno nasmehnul, in ne da bi se bil ozrl v Petra, dejal:

— Seveda ne bo nič dobrega. Ta otrok ne bo dolgo. Voda se mu nabira v glavi. Tako se mi zdi, da fant ne bo učkal šole.

Gospo Rutarico je stisnilo okrog srca, za hip se ji je stemnilo pred očmi. Potem je iz torbice izluščila srebrn goldinar, ga vrgla na vegasto mizico, ki je stala ob oknu, prižela otroka k prsim in zbežala iz bajte pa po hribu navzdol, da jo je Francka komaj dohajala. Za-

man so bile vse besede, ki je dekla z njimi obsipala svojo gospo. Rutarica je Francko prosila, naj samo lepo molči, in je z vso silo zadrževala solze v očeh. Z otrokom v naročju je naglo spela čez planino in skozi gozd in je zmerom spet in spet molila, kakor ni molila že dolgo. Iz duše so se ji dramili davni grehi, ki jih je počela okrog v svojem zavrženem, ničvrednem življenju, vsi od najmanjšega do najstrašnejšega. Nobena dvoma ni, da bog zdaj prihaja po svoj račun. Vsega, prav vsega se je spomnila na mah. Tistega davčnega eksekutorja iz Laškega, ki je po navadi obedoval pri njih, kadar je v Trbovije prihajal po svojih sitnih opravkih, tega človeka z veliko, smešno debelo glavo in s čisto belimi lasmi, belimi obrvmi in z rdečimi očmi pod njimi, ki se je zmerom s studom odvrčala od njega in ki je tisočkrat rekla o njem, da je tako neznansko zoprn in grd, da bi človek skoraj bruhal nad njim. Zdaj je prišel bog, da jo s svojo neusmiljeno roko zgrabi za srce, zdaj je prišel čas, da se ji njena grda misel maščuje še na vse bolj strašen, strahoten način. Tekla je z otrokom na prsih skozi gozd in samo temne smreke, ki so ji svoje veje stezale na pot, so bile priče, kako se je izpovedovala iz vsega svojega srca. O bog, o bog, samo tokrat mi še odpusti, samo tokrat še. Nikdar več, nikdar več ne bom imela ne žaljive misli ne grde besede ne neusmiljenega dejanja za človeka.

DALJE

SMOLENJE PRI KOŠČICARJIH

Kakšno leto pride nad koščičarje neka bolezen, ki ima dostikrat prav usodne posledice. K. Schillberszki, ki jo je nedavno natančneje raziskal, je našel zanj tole razlago. V zgodnjem poletju, ko je zelenje že popolnoma razvito, listje iznenada ovene, iz drevesne skorje pa se začne cediti nekakšna gumijasta masa, ki sestoji iz raztopljenih staničnih mrenic. Zaradi tega »gumija« se kapilarne cevke, po katerih se dviga iz tal voda z raztopljenimi rudninskimi snovmi, počasi popolnoma zamaše in drevo mora odgnati ali pa postane vsaj tako kilavo, da ni več za rabo. Pokazalo se je, da je povod takega zasmolenja v prvi vrsti hud mraz, če pritisne proti koncu zime ali pa celo na pomlad, ko se v drevju že pretakajo sokovi. Smolenje je očiten znak, da je domovina koščičarjev bolj na topljem jugu, in da se še niso mogli docela prilagoditi ostrejšemu podnebnju srednje Evrope.

SLIČNOST DUŠEVNIH FUNKCIJ V ČLOVEŠKEM IN ŽIVALSKEM SVETU

SPOMINSKE VAJE ZA POLZE

Ce se hočemo ljudje naučiti kakšnega besedila, recimo pesmi ali dramske vloge, na pamet, ga moramo večkrat prebrati. Če smo ga po tednih ali mesecih pozabili, si ga moramo s ponovnim prečitanjem priklicati v spomin. Zdaj pa nam bo zadostovalo veliko manjše število ponovitev. To prištednjo dela, ki omogoča drugo izučitev prej nego prvo, tretjo prej nego drugo, je psiholog Hermann Ebbinghaus izrazil z določenimi številčnimi razmerji.

Kakor je ugotovil pariški univerzitetni profesor Henri Piéron, veljajo ti zakoni o naučitvi in pozabitvi, ki jih je določil Ebbinghaus za človeka, v nekem smislu tudi za spominsko zmogljivost školjk, polžev, morskih ježev itd.

Školjka se naravno ne more naučiti napisanega besedila na pamet. Toda Piéron je ugotovil, da se ta bitja postavijo na določen način v bran, če hušne preko njih senca, ki jo povzročimo n. pr. z zaslonom, ki ga hitro potegnemo mimo kakšne svetilke. Na to nenadno zasenčitev odgovarja polž s tem, da se hitro skrije v svojo hišico, školjka zapre svoja pokrovca, morski jež naježi svoje bodice v obrambo. Če so pa živali doumele po izkušnji, da jim ta večkratna zasenčitev ne škoduje, da nima nobenih kvarnih posledic, tedaj opuste polagoma vse obrambne ukrepe.

Da si školjka, polž, morski jež itd. zapomnijo potek te zasenčitve, ne da bi več reagirali nanjo, je po Piéronovih raziskovanjih potrebno določeno število ponovitev — kakor potrebuje človek določeno število ponovitev napisanega besedila, da si zapomni zaporednost njegovih besed. Kakor ljudje pa pozabijo tudi omenjene živali po nekem času na to, kar so se naučile, tako da jih je treba na novo vzeti v vajo. In kakor potrebuje človek v drugič veliko manj ponovitev, tako se v drugič število ponovitev zniža tudi za školjke, polže, morske ježe in višje živali. Še manjše je število ponovitev v tretjič, četrtič itd.

Nalika gre pa še dalje.

Ebbinghaus je dognal, da postane število ponovitev tem manjše, čim daljši so med zaporednimi ponovitvami časovni

presledki. Če prečitamo besedilo — Ebbinghaus uporablja za svoje poskuse skupine nesmiselnih zlogov —, ki se ga hočemo naučiti na pamet, vsake pol minute, se mora ta procedura ponoviti n. pr. 11-krat, da si snov zapomnimo. Če vrnemo med posamezne ponovitve po dve minuti, tedaj zadostuje sedem do osem ponovitev, da dosežemo isti efekt; pri časovnih presledkih 5 minut nam bo zadostovalo celo šest ponovitev, a pri presledkih 10 minut, se nam besedilo vtisne že po petih ponovitvah v spomin.

Isti zakon velja, kakor je dognal potem Piéron, za spominsko zmogljivost školjk, polžev, morskih ježev. Če je namreč med posamezne zasenčitve vrnil presledke 2 sekund, jih je moral ponoviti n. pr. 24-krat, da so živali opustile obrambne ukrepe. Če je pa podaljšal te presledke med zasenčitvami na 3 sekunde, tedaj se je število ponovitev znižalo na 19, pri 4 sekundah na dvajset in pri 10 sekundah celo na osem.

Raziskovalca Katz in Revesz sta naučila kure razlikovati dve vrsti zrnja: ena vrsta je ležala prosto na deski, druga je bila nanjo prilepljena. Če so se kokoši omejile na iskanje zrn, ki so ležala prosto, in so spregledovale prilepljena zrna, je bilo to znamenje, da se zavedajo njih razlike. Čim daljši so bili časovni presledki med posameznimi vajami, tem manjše je bilo tudi tu potrebno število ponovitev, le da nista smela prekoračiti nekega določenega primernega intervala, kajti tedaj se je začelo uveljavljati že pozabljenje. Prav iste pojave opazujemo lahko ljudje tudi pri poskusih učenja.

Posebno originalno obliko spomina je Piéron ugotovil pri nekem polžu. Temu polžu, ki se je vračal domov, je preprečil nadaljevanje poti v gnezdo s tem, da mu je na pot postavil velik kamen. Ko je polž preplezal kamen, ga je Piéron previdno obrnil za 180 stop. Žival pa se ni dala premotiti. S težavo se je obrnila za teh 180 stop., tako da je nasproti sončnim žarkom zavzemala isto lego kakor prej, nakar je mirno nadaljevala svojo pot do gnezda. Sončni žarki oziroma njih lega nasproti njegovemu te-

lesu se je torej temu polžu vtisnila v spomin in mu omogočila orientacijo v drugič, seveda ob istem dnevnem času.

Za mehkužca z najboljšim spominom smatra Piéron polipa. Po 15- do 24-dnevnem vežbanju ga je raziskovalec pripravil tako daleč, da si je šel skozi vrat steklenice loviti raka v tej steklenici, prej pa je le v onemoglem srdu razsajal proti njeni vnanji steni. Drug polip je splaval po kakšnih 30 lekcijah naravnost proti neprozornemu vrču, ki je vseboval živo školjko, dočim se ni niti malo zmenil za manjši vrč iste oblike, ki je vseboval le prazno školjko. Zapomnil si je bil, da vsebuje samo večji vrč živ plen in to dejstvo se mu je tako trdno vcepilo v spomin, da se ni cele tedne niti enkrat zmotil.

Sicer pa imamo tu že primer zmotane asociacije v smislu človeške psihologije, združitev dveh predstav: večjega vrča in plena, tako da si je polip ob ponovitvi ene predstave (večjega vrča) vselej reproduciral tudi drugo (plen) in temu primerno tudi nastopal.

Piéronovi poskusi uče, da sloni zatekanje k živalskemu nagonu čedalje bolj

na nevednosti in duševni lenobi. Kdor gre psihološkemu izvoru živalskih dejanj s primernimi eksperimenti na dno, temu se odpira čedalje bolj čudovita sličnost duševnih funkcij v človeškem kakor v živalskem svetu.

Po razpravi dr. A. Sterna.

VRABCI NA SEVERU

Zadnja desetletja se zmerom pogosteje opaža, da se vrabci udomačujejo tudi v mrzlih severnih krajih, daleč onkraj meje, kjer še uspeva žito. H. Grote objavlja nekatere zanimive podrobnosti o tem prodiranju na sever. Vrabec prihaja v nova naselja zmerom kot človekov spremljevalec. Tako se je n. pr. priselil na samojedski otok Jamal na barkah, s katerimi so prepeljavali žito iz Omska. V zadnjih letih so se vrabci zaplodili po vsej obali ob Murmansku do Severnega ledenega morja. V Aleksandrovske se pojavili že za časa revolucije. Prišli so z vojaškimi in civilnimi transporti. Zanimivo je, da je v Murmansku, kjer je tudi nekaj konj, nekako sto vrabcev, dočim v okoliških ribiških vaseh, kjer nimajo konj, ni nobenega. V najnovjšem času so opazili vrabce celo že na Novaji Zemlji. Ti arktični vrabci so se prelevili celo v selivce in se pozimi preseljujejo v južnejše kraje.

POMLADNI PLES (M. Sachse-Schubert — izrezanka)

ZMOTE IN ZABLODE V ZGODOVINI ZEMLJEPISA

DR. VLAD. TRAVNER
NADALJEVANJE

Najstarša poročila o tujih narodih in deželah vsebujejo grške pravlјice, ki imajo nedvomno zgodovinsko ozadje. Že Herakles (Herkules) je prepotoval ves tedanji svet od skrajnega vzhoda (Indije) do skrajnega zapada, današnje gibraltarske ožine, kjer je postavil dva stebra (»Herkulova vrata«). Smeli Argonavti so jadrali v daljno Kolhido, nato pa potovali po Donavi in Savi navzgor in preko Jadrana v Španijo, od koder so se vrnili po mnogih neizgovornih domov. »Božji trpin« Odisej je blodil 10 let po svetu in videl mnogo dežel in narodov. Ti in še mnogi drugi heroji kakor Tezej, Edip, Perzej in drugi so doživeli na svojih potovanjih nešteto čudovitih pustolovščin. Borili so se z groznimi zvermi in pticami, zmaji, hidrami, večglavimi orjaki, Amaconkami i. t. d., videli so strašne ciklope z enim očesom sredi čela, ki so živeli od človeškega mesa, čaravnice, ki so spreminjale ljudi v živali, vile, zapeljive sirene, morske pošasti i. t. d. in prišli celo v kraljestvo mrtvih.

Te pripovedke so za zgodovino zemljepisa važne, ker spremlja ta pisana čudna družba dolga stoletja mnoge potnike na njihovih potih. Večkrat se raziskovalci na ta bitja naravnost sklicujejo n. pr. da so videli zmaja, ki čuva Hesperidine vrtove, da so se borili z Amaconkami, ki jih omenja Homer i. t. d.

Prvi zgodovinsko dokazani svetovni potnik je bil Kartazan Hano starejši, ki je hotel okoli 500. pr. našim štetjem objadrti Afriko in ustanoviti nove kolonije. Prišel je nekako do izliva reke Ouro ob severnem povratniku. Tu je videl ob obali številne plamene; kmalu nato pa na nekem otoku kosmate ljudi (očividno orang-utange) ter slišal »piskanje, glasove cimbel in tamburin in kričanje neštete množice«. Njegovi spremljevalci so ujeli tri kosmate ženske, ki so bile tako divje, da so jih morali kmalu ubiti. Slednjič so ga vedeži rotili, naj nemudoma zapusti to strašno deželo. Nato se je vrnil Hano domov in napisal o svojem potovanju poročilo, ki je bilo še dolgo v svetišču Bala Moloha.

Najslavnejši potnik starega veka je bil »oče zgodovine« Herodot iz Halikarnasa (484—406). Kot 20 letni mladenič je zapustil ročno mesto in prepotoval Egipt, Libijo, Arabijo (ki jo imenuje azijsko Etiopijo), nekdanjo Asirijo, Babilonijo in Perzijo do Indije (Pendžap), »ki leži na skrajnem koncu sveta«. Vrnil se je preko Medije, Skitije in Trakije in prišel tako po osmih letih domov. Na svojem potovanju je zbral obilo zgodovinskih in zemljepisnih podatkov, ki jih je uporabil za svoje veliko delo. Herodot je bil odličen opazovalec in vesten poročevalec. Kljub temu so mnoga poročila — posebno iz daljnih in malo znanih dežel — fantastična. Tako je videl n. pr. v Libiji zmaje, osle z rogovi (najbrž nosoroge), in »živali, ki imajo oči na prsih«. Nadalje poroča o Arimaspih, ki žive na skrajnem severnovzhodnem delu zemlje, t. j. ob današnjem Uralu. Ti orjaki imajo samo eno oko sredi čela in so silno bojoviti. Žive v vednem boju z zmaji, ki čuvajo zlate zaklade.

Okoli l. 350. pred našim štetjem je objadral smeli Pytheas iz Massilije (današnji Marseille) z malo ladjo Pirenejski polotok in zapadno francosko obalo, obiskal na več mestih. Britanijo, »kjer žive pridni in mirni ljudje« in plul nato proti severu tako daleč, da je videl sonce tik nad obzorjem in da je trajal dan le še dve uri. Tu je otok Thule (menda Shetlandsko otočje, po drugih norveška obala). Čudno zveni njegovo poročilo, »da onkraj otoka ni ne zemlje, ne morja, ne zraka«. To je mogoče le, ker si je predstavljal zemljo kot ploščo. Silni mraz ga je prisilil, da se je vrnil domov, kamor je prišel po enoletni odsotnosti.⁷

Veliki modroslovec Platon (429—348) je splošno znan po svojem poročilu o deželi Atlantis. V svojih knjigah »Timaios« in »Kritias« pripoveduje namreč, da je bil »devet tisoč let pred njim izven morske ožine (t. j. Herkulovih vrat) v okolici Gadesa otok Atlantis, ki je bil večji kot Azija (t. j. Mala Azija) in Li-

⁷ Pytheas je spoznal prvi, da povzroča plimo in oseko plivičnost meseca, kar dokazuje njegove izredne zmožnosti.

bija skupaj». Tu so vladali mogočni kralji, ki so se bojevali z Egipčani in Atenci. Obširno opisuje politične razmere in ogromno bogastvo dežele. Otok je zginit nenadoma (»v teku enega dneva in ene noči«) pod morsko gladino. Platon pravi, da je dobil te vesti od Solona in od egipčanskih svečenikov.

To poročilo je povzročilo obširno literaturo in igralo znatno vlogo v dobi velikih odkritij v začetku novega veka, ko so skušali najti raziskovalci ostanke te zemlje. Spor o Atlantidi še danes ni končan; kajti še zdaj poročajo časopisi pogosto o nekdanji zemljini. Mnogi učenjaki so mnenja, da je južna Španija ob izlivu Guadiane in Guadalquivira (antična pokrajina Tartessos ali Tarschisch) del nekdanje Atlantide. Drugi trde, da so Srečni (zdaj Kanarski) otoki ostanke dežele. Tudi nazori, da je bila Atlantis nekje v sredini najširšega dela Atlantskega oceana (med južno-zapadno Evropo in Srednjo Ameriko), ob izlivu Nigra (v Guinejskem zalivu), v Mali Sirti, oziroma na mestu Tritonskega jezera (na jugu današnjega Tunisa) ali celo nekje pri današnji Skandinaviji (Lofoten), so imeli (ozir. imajo) mnogo pristašev. Platonovemu poročilu bi odgovarjala najboljše domneva, da je bila Atlantis nadaljevanje severne Afrike (Maroka), posebno, ker pada gorovje Atlas nenadoma in strmo v morje in zbujata vtis, kakor da bi sveta naenkrat zmanjkalo. Po mnenju teh učenjakov bi bila Atlantis vmesna celina med starim in novim svetom. Tako hočejo pojasniti nekatere sorodnosti med starimi Mehikanci in Egipčani, pred vsem piramide, ki sta jih gradila oba naroda že v davni preteklosti, bodisi da so jih prevzeli Mehikanci od Egipčanov ali pa obratno.

Pravilno bo menda mnenje znanstvenikov, ki pravijo, da je spor zaradi Atlantide nepotreben, ker te dežele sploh ni bilo. Že starodavniki kakor Plinius st., Strabon in drugi niso verjeli Platonovemu poročilu. Tudi v vseh poznejših dobah je imela Atlantis mnogo nasprotnikov, ki so opravičeno zanikali njeno eksisten-co. Zagovorniki te bajeslovne dežele prezre namreč naslednje okolnosti:

1. Po Platonovem poročilu je pogoltnilo morje Atlantido okoli 9300 pred našim štetjem. Kdaj je nastala staroegipčanska država, sicer ne vemo; pomembnejša pa je postala šele okoli 3600 pred našim štetjem, ko imamo o njej prva zanesljiva poročila. Atenske ali katere druge grške države v tej pradedni dobi gotovo še ni bilo. Nemogoče je torej, da bi se prebi-

valci Atlantide bojevali z Egipčani in celo z Grki ali bili ž njimi v kakli drugi zvezi.

2. Platonovo poročilo je edini vir o tej deželi. Otoka Atlantis ne omenjajo niti številni znani egipčanski napisi in papirusi niti grški ali drugi pisatelji starega veka. Nedvomno pa bi se ohranila kaka druga vest, če bi obstajala v historični dobi mogočna in cvetoča država, posebno ker jo je zadela tako strašna katastrofa.⁸

3. Egipčanske in mehičanske piramide (n. pr. v Teotihuacanu in Yucatanu) se razlikujejo znatno po obliki in namenu. Egipčanske piramide so koničaste in grobovi; mehičanske pa so na vrhu ploščnate in svetišča.⁹ Druge sorodnosti kakor n. pr. izraz »theo« = bog (staromehiško in indogermansko) so tako redke, da ne pridejo v poštev.

4. Plato je bil pesnik in modroslovec-idealista. Pečal se je mnogo z »idealno državo«. Zato je očitno ustvaril tudi Atlantido in ji dal nekako realno podlago, da je opisal nazornejše razmere v oddaljeni veliki otoški državi. Taki primeri so v zgodovini pogosti n. pr. »Utopija« Tomaža Momsa († 1535) »Nova Atlantis« Francisa Bacona († 1626), »Sončna država« Campanelle († 1639) i. t. d.

Cetudi je Platonova Atlantis le poetična bajka, je njen pomen — kakor sem že omenil — velik. Vrh tega je dala že v starem veku pobudo za intenzivne geološke študije. Tudi v pesništvu je igrala Atlantis veliko vlogo. Njeno ime se je ohranilo v Atlantskem oceanu in kot označba celin, ki so v prazgodovini našega planeta vezale Evropo s Severno Ameriko (severna Atlantis) in Afriko z Brazilijo (južna Atlantis).

Zanimiv je tudi Platonov nauk, da obstoji svet iz ognja, vode, zraka in zemlje.¹⁰ Vsak element je sestavljen iz posebnih oblik in sicer ogenj iz tetraedrov, voda iz ikosaedrov, zrak iz oktaedrov in zemlja iz kock.

Največji mislec starega veka je Platonov učenec Aristoteles (384—322), ki je s svojimi deli obvladal okoli 2000 let skoraj vse panoge človeškega znanja. V nasprotju s svojim učiteljem je bil

⁸ Vsem narodom znani »vesoljni potop« ne pride v poštev, ker je uničila ta katastrofa po soglasnih poročilih ves svet.

⁹ Po obliki posnemajo piramide gorske vrhove (v Mehiki vulkane).

¹⁰ Ta nauk je posnel Plato po Empedokleju († 432 pr. Kr.); znan je tudi Indcem.

Aristoteles povsem realist — v najboljšem pomenu besede — odličen sistematik in opazovalec. Umevno je, da so se izkazali nekateri njegovi nazori v teku časa kot nepravilni. Zemljepisec zanima pred vsem njegova naivna potresna teorija. Aristoteles pravi namreč, da prihajajo vetrovi skozi razpoke in luknje v notranjost zemlje. Ker pa hočejo priti spet na površje, iščejo v zemlji pota in povzročajo s tem potrese. Ta teorija je mogla nastati le na kraških tleh, ki so značilna za Aristotelovo domovino. V svoji zoologiji našteva tudi zmaje, morske kače, enoroge in druge bajeslovne živali kot istinita bitja.

Sodobnik Xenophona, zdravnik zgodovinar in diplomat Ktesias iz Knida, ki je živel mnogo let na dvoru perzijskega kralja Artaxerxa Mnemona in potoval parkrat po njegovem naročilu v Indijo, poroča, da žive v tej deželi ljudje z dolgimi repi, zmaji in drugi nestvori.

Ok. 300 pr. našim štetjem je prišel njegov rojak Megasthenes kot poslanec sirskega kralja Seleuka Nikatorja na dvor indskega kneza Sandrokatia. Njegova poročila so za zgodovino zemljepisa dragocena. Tako omenja n. pr. kot prvi Evropec otok Ceylon. Fantastične pa so njegove navedbe o Enotoetih, ki imajo baje tako dolga ušesa, da jim segajo do tal. Ust nimajo in žive samo od vonja cvetlic in jedil.

Najznamenitejši rimski naravoslovec (in obenem geograf) je Plinius st. (23—79), avtor obširnega dela »Historia naturalis«, ki vsebuje celo vrsto bajk in pretiravanj. Tako trdi Plinius n. pr., da štrle vrhovi Alp 50.000 korakov v zrak, t. j. okoli 15 krat višje kakor Mont Blanc. V Sredozemskem morju živi baje mala riba »Remora«, ki se prisese ob brze jadralnice in jih hipoma ustavi. Prisesane ribe ne more nihče več odstraniti. Pozna tudi ribe, ki imajo človeške glasove. Če se poškopri magnet s kozlovo krvjo, izgubi svojo moč.

Okoli 175. po Kr. je spisal Grk Pausanias turistični potopis »Periegesis« po Grški in Mali Aziji — prvi »Baedeker«, ki ga pozna zgodovina. Delo je važno, ker vsebuje mnogo podatkov, ki jih drugi viri ne omenjajo. Seveda ne manjkajo kuriozitet n. pr. opis ribe, ki ima baje drozgu sličen glas. Znani so mu tudi psoglavci.

Njegov sodobnik je bil že večkrat omenjeni veliki astronom, zemljepisec in knjižničar Klaudios Ptolomaios iz Aleksandrije. Po njegovem naziranju

se širi Afrika proti jugu vedno bolj nekako do ravnika, kjer je skoraj povsem ravna južna obala. Tu se razprostira preko vsega kontinenta mogočno snegom in ledom odeto »Mesečno pogorje«. Iz lednikov izvirajo številni studenci, ki tečejo v ogromno močvirje, iz katerega izvira Nil. Ta oblika Afrike je veljala do 1497, ko je objadral Vasco da Gama rt Dobre Nade in našel pot v Indijo. Izviri Nila pa so ostali uganka do zadnjih desetletij.¹¹ Še nemški potnik Oskar Peschel, ki je skušal 1863 rešiti ta problem, zatrjuje, da ni imel drugih podatkov kakor Ptolomajevo poročilo.

Slednjič omenim še enega potnika, ki ne spada sicer v naš kulturni krog, ki pa je za zgodovino zemljepisa zanimiv, ker je opazoval svet iz povsem drugega vidika kakor doslej imenovani — kitajskega budhističnega meniha Fa Hiana. Ta mož je prepotoval ok. 390 po Kr. Tibet, Indijo in Javo, da bi spoznal svoje sovernike in obiskal kraje, kjer je živel in deloval Gautama Buddha. Zanimivo je, da je videl tudi on na svojem potu — posebno na Javi — slične čudežne stvari, kakor njegovi evropski potniki-kolegi n. pr. kot hiše velike želve, zmaje, strašne morske pošasti i. t. d.

Ptolomaios je v zgodovini zemljepisa važen mejnik. Kajti kmalu po njegovi smrti začne splošen propad te vede, ki je — kljub mnogim zmotam — dosegla že tako visoko stopnjo razvoja. Poznejši zemljepisci (Agathodaemon, Theon Smyrnaos, Trasyllus i. dr.) ponavljajo v bistvu le to, kar so ustvarili njihovi predniki, seve z vsemi bajkami in izmišljotinami, ki jih po možnosti le še pretiravajo in povečavajo. Ker pa nudi že to, kar sem navedel, dokaj jasno sliko o zablodah in zmotah zemljepisa v starem veku, ni potrebno, da se z njimi bavim.

¹¹ Prešeren pravi v sonetu »Ljubezni tiranija«:

»Vi katerim je ljubezni tiranija
Neznana bolj od skritih virov Nila.«

DALJE

AVTOMOBILSKI PARK VELEMEST

Absolutno in relativno največje število avtomobilov ima Los Angeles v Kaliforniji, namreč 851.556. Sledijo New York s 792.000, Chicago 496.000, London 298.000, Pariz 204.000, Detroit 89.000, Montreal v Kanadi 65.000 ter Berlin s 64.000 vozni. Vsa druga mesta imajo po manj ko 50.000 avto. mobilov.

IZVOR IN ŠEGE BALKANSKIH CIGANOV

Zenevčanom so zagoreli sinovi step očividno močno pri srcu. Dobri dve leti je, kar je Jean Ruwilly objavil o njih privlačno knjigo, letos pa je njegov rojak, odlični antropolog Eugène Pittard, izdal prvovrstno razpravo o teh klatežih pri švicarskem geografskem društvu: »Sur l'origine et les mœurs des Tziganes

Človekoslovju in narodopisju. »Napočil bo trenutek, ko se bodo po sili okoliščin cigani stopili v množici prebivalstva, v katero bodo obvezno priključeni. Nemara da nekoč ugasne še celo njih ime.«

Sicer pa je temnopolito pleme že danes marsikod jako mešano. Po Pittardu se je najčisteje ohranilo v Dobru-

Skupina turških cigank

balkaniques«. Znanstveno, s pesniškimi poletom pisano delo krasijo mnogoštevilne fotografije, ki jih je pisatelj posnel na svojih sedmih potovanjih po Balkanu.

Prvi je med učenjaki določil domovino ciganskega rodu naš slavní Miklošič, a še vedno se prav točno ne ve, kod so se ti kočevniki selili. Da bi to vrzel izpopolnil, je Pittard na Turškem, Rumunskem, v Besarabiji premeril lobanje nič manj ko 1213 poedincem in proučil njih navade, ali kakor pravi veda: dogljal morfološko in opisno diagnozo. Na podlagi teh opazovanj bo poslej mogel iskati zveze s cigani v severno zapadnem Hindustanu, prvotni domačiji.

V uvodu je Pittard izjavil, da sodobni napredek ni nič kaj ugoden za to ljudstvo, zapisano pogibeli, na škodo

dží, v okolici Mostara in Sarajeva, v Konstanci. Noben rod ni izzval toliko podmen ali domnev glede svojega porekla kakor ti nomadi. Zapored so jih njih začasni sosede označevali kot Mavritance, Hune, Avare ali Kaldejce. Uvrstili so jih med Tatare, prispele iz Džungarije, odkoder romanski naziv: Zingaro ali Zingano, nemški: Zigeuner, slovenski: cigan itd. Tudi za Egipčane so jih imeli, primerjaj srbski izraz: jedjupak, novogrški: gifti, francoski: Egyptien, angleški: Gypsies, španski in portugalski: Gitanos (prej: Egipcianos), madžarski: Pharaó népe = Faraonovo ljudstvo, itd. Sami sebi pravijo: Rom (žensko Romni), v množini: Rómani čave = ciganski otroci. »Rom« znači »roj«, »pleme«. Nadalje se nazivajo: Rómani čal (čel, sal, sel), kar je posnela fran-

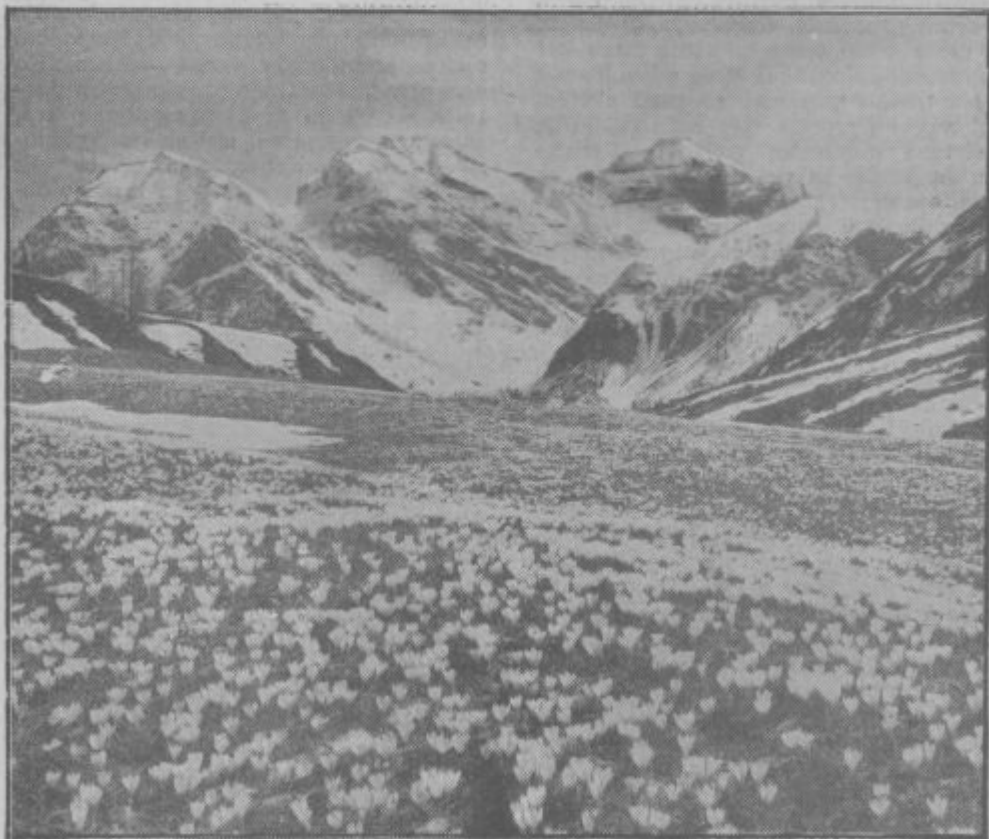
coska latovščina: romanichel. Ali pa: Sinte, Sinde, Manuš (človek), Kale, Mel-lele (črni). Po jeziku jih je Miklošič razvrstil na 13 skupin. Odkar so se v XV. stoletju pojavili v srednji Evropi, so vselej in povsod vzbujali nezaupanje. Kakor Jude, tako so tudi nje pogosto dolžili raznih grdobij, črne magije, ljudožerstva. Zato so jih često trpinčili, obglavljali, sežigali, neredko brez zadostnih dokazov. Primerjaj »Succube« v Balzacovih »Okroglih povestih«, kjer cigansko krasotico doleti taka zla usoda kot Hugojevo Esmeraldo v »Notre Dame de Paris«. Pisec navaja zanimive ukrepe proti tem »Saracenom« v Ženevi v l. 1477.—1665.

Umetniško nadarjeni rod (kdo še ni čul o njihovih »primasih«, od katerih je n. pr. Rigo doživel slovite dogodivščine?) spada med parijske, uboge pare, izobčence. Ni čudo, če je tolikokrat navdahnil umetnike slikarje in pesnike. Med pisatelji so ovekovečili ciganske

osebe: Cervantes, W. Scott, James, George Eliot, Mérimée (Carmen), Puškin. Kdo ni čital prevoda iz poljščine: »Koča za vasjo«? Pri nas je cigansčino citiral v svojih spisih Rado Murnik. Med pesniki so se jih spomnili: O. Župančič, S. Sardenko, Lj. Poljančeva itd.

Našemu avtorju je pogled na cigansko taborišče v Dobrudži navdihnjal te le vrstice:

»Prizor iz prvobitnega žitja. Vrnitev v prastare čase. Svetopisemska podoba. Zdelo se nam je, da nam pred osuplim očesom vstaja življenje naših kočevniških pradedov, lovcev in pastirjev. Kakor ti klateži danes, so blodili po brezmejnem prostoru evrazijskih ravnin. Tedaj se ljudje še niso bili združili v mesta, tla še niso poznala lastnikov, tedaj je še vsako človeško bitje imelo svojo svobodo, svoj delež prostiranja, svoj delež nebeške luči in tudi svoj delež pri cveticah ob potu!« NK.

POMLAD V ALPAH

ŽIVLJENJE IN SMRT V SING SINGU

(LEWIS E. LAWES)

PETNAJSTO POGLAVJE

Povprečni kaznenec veruje prav tako kot g. Povprečni Državljan v zakon in red — zlasti kolikor pridejo drugi v poštev. Prav tako kot njegov tovariš na svobodi si domišlja, da mu je vse dovoljeno, osobito če ostanejo njegova dejanja neopazena.

In vendar povprečni jetnik priznava potrebo istega zakona, ki ga je kršil, spoštuje in često celo hvali stražarja, ki ga je zaprl, državnega pravnika, ki ga je obtožil in sodnika, ki ga je obsodil, vendar le tedaj, če so se nasproti njemu lepo in nepristransko obnašali.

Na drugi strani pa jetniki najgloblje zaničujejo moža postave, ki jih sili k nekemu priznanju, državnega pravnika, ki gleda samo, kako bo svojo žrtev kar najstrašnejše naslikal, le da udovoli svoji ničemurnosti pokazati se pred svetom kot veliki govornik, ter sodnika, ki je podvržen političnim vplivom. Verujete mi, da jetniki za vse te stvari vedo in navaajo dejstva, o katerih sem, žal, neredko ugotovil, da so bila točna.

Cut, da se je z njim nepravilno postopalo, naganja človeka k daljnjim zločinom: Človek, ki ga je policija uklenila in tepla, vedno gleda, kako bi se osvetil družbi.

Znani so mi primeri, da so ljudje, ki so se bali telesne kazni s strani policije, stražnike enostavno postrelili. Včasih ostane človek, ki so ga pretepli, za vse čase poškodovan in nekaj jih je celo dobilo take poškodbe, da jih je bilo treba takoj po prihodu v Sing Sing operirati.

Straža v Sing Singu ne nosi palic, bodal ali pušk. Tudi jim je strogo prepovedano udariti jetnika razen v silobranu. Dejstvo, da sila in batine niso potrebne tam, kjer je vsak človek obsojen hudodelec in kjer je razmerje med stražniki in jetniki 1 proti 50, dokazuje, da jih ni treba tudi v preiskovalnem postopanju, kjer stoje uradniki proti njemu v razmerju 10:1.

Jetniki izkazujejo brez izjeme spoštovanje in vljudnost poštemu in odkritosrčnemu pazniku, zaničujejo pa vsa-

kega, ki je pristranski in podkupljiv. Večina med njimi je zelo dovzetna za usmiljenje in simpatijo, tako da ne rabijo prav nobenega izpreobračevalca zlasti pa se posmehujejo sentimentalistom, ki govorijo o »ubogih obsojencih«. Vse, kar zahtevajo, je, da se z njimi pravično in pošteno postopa.

Ce jim pripadajo štirje kosi kruha, zahtevajo štiri kose in niti enega niti pet.

Nekega dne ni bil po površnosti in nemarnosti kuharja fizič dovolj kuhan. Kaznjenci so se proti temu pritožili na edini način, ki so ga imeli na razpolago, s tem da so razbijali s svojimi krožniki in vilicami po mizah.

Zadevo so mi naslikali kot upor in zaukazal sem, naj se takoj kolovodje med njimi zapro, kar je povzročilo veliko ogorčenje in odpor v naši družini. Ko sem stvar natančneje preiskal, sem ugotovil, da je bil fizič neusmiljeno trd, zato sem zapovedal, naj se ljudje izpuste, ker so naredili samo to, kar bi vsak odločen človek naredil — in jaz zelo občudujem krepke ljudi, ki se postavijo za svoje pravice.

Naredil sem napako in sem jo tudi priznal, kakor bi želel, da bi jo tudi priznal vsak jetnik, ki jo je napravil. Naslednjega dne je bilo v Sing Singu narejenega več dela, kot se ga je kdaj poprej do tedaj naredilo.

Disciplina ni istovetna s strogostjo nepogljivih zakonov in s psovanjem, ki zlomijo duhove. Če hočete človeka vrniti k družbi, tedaj mu je pred vsem treba novega duha in poguma.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)
(PONATIS TUDI V IZVLEKU NI DOVOLJEN)

MICUN M. PAVIČEVIĆ: CRNOGORCI, KNJ. XI.

Neutrudljivi zbiralec narodnega blaga je nedavno objavil 11. knjigo znane zbirke. Predgovor ji je napisal dr. Ivo Politeo, ki šteje avtorju v glavno zaslugo to, da je uvedel Crnogorce kot celoto v književnost. Kar se tiče naše države, so zbudile največ zanimanja po Hrvatakem, saj iztomejši deli tako in tako bolj ali manj poznajo kršno Črno goro. Pri nas na zapadu bi te publikacije našle več odjemalcev, ako bi bile lažje umijive. Vsebujejo namreč od stile raznotero besedišče, ki bi ga zaman iskali po velikem Ristić-Kangrgovem slovarju, n. pr. crnomantijaš (črnosuknjež), novljanin (zidar), tankolozović (človek nizkega pokolenja), začediti (zanositi), sieto (ital. schietto = jasno), ni (nam, nas, naš). Tu pa tam je katera beseda raztolmačena, še večkrat pa ne. Kaj pomeni: mejtep, jocati se, usovrtiti, čičero mleko, obraonica itd.?

Nekatere anekdote so čisto sodobne, nastale šele po prevratu. Druge imajo stare prednike po tujih slovestvih, n. pr. »Zali ga jaldi Bože« (79) je okrajšani Kanstverstan (kann nicht verstehen), ki so ga pred vojno ponatiskovale nemške srednješolske čitanke. »Ili silom ili milome« (103) dokazuje nemogućnost istinitega posilstva s handžarjem in nožnicami slično kot pri Balzacu z iglo in sukancem (Contes drolatiques III. knjiga »La belle fille de Postillon«). Večina pa je izvirno, crnogorsko narodno blago. Za primer si prečitajmo tole

»Cvetje«

Cuca je šel s hribov v Kotor, da si poišče zasuška. Ker se ni mogel nikjer za poslati, odide h katoliškemu biskupu, ki je gojil znamenit vrt. Ali na njem so smeli delati samo katoličani. Cuca mu obrazloži svojo stisko in posreči se mu, da mu škof dovoli delati.

Škof je bil znan kot darovit in duhovit mož. In ker je poznal modrost Crnogorcev, posebno plemena Cucev, se mu je zahotelo, da bi se našal s Cucem. Ko ga je uvedel na vrt, mu je začel razkazovati razne vrste cvetja. Pri tem je dal vsakemu po eno ime katoliškega svetnika, naglasivši predvsem to, da nobeden od teh cvetov nima imena po kakem pravoslavnem cvetu. Nazadnje je pokazal na koprivo, rekoč:

»Edino ta cvet je vaš (pravoslaven), a ti ga moraš poznati, ker ga je v Črni gori dosti, zlasti pa v Cucih.«

Škof je hotel, naj mu delavec takoj kar si bodi odgovori, ali ta ni maral, dokler nista prišla do vrat na dvorišču, samo na lico se mu je videlo, da ni zadovoljen s škofovim sprejemom. Ob izhodu pa se škof oglasi:

»Je li, da so naši cvetovi najboljši?«

»Lepi so, oče, lepi — vendar s vsem tem vašim cvetjem more človek vse... obrisati, z našim pa...«

Kajmakanov sin

Za turške vladavine je kajmakan v Baranah dajal za pijačo prisotnim, ker je dobil novico od svoje žene iz Carigrada, s katero se ni sestal cela 4 leta, da mu je rodila sina.

Mirko Dedović s Police, član tedanjega turškega sodišča, ga vpraša:

»Bogme, beg, kako to, da je vaša „hamma“ rodila sina, ko se nista sestala že štiri leta?«

»E, čuješ ti Miro, menli sem, da si pametnejši človek. To je moglo biti takole: meni se je sanjalo tukaj, a hanumi v Carigradu — in po „tagdiru“ (volji božji) se je dete spočelo.«

Miro se jame čuditi, potem pa reče:

»Torej je velika turška rabota in ti vaši tagdiri! Pri nas je to nemogoče.«

Rakočevićeva »osveta«

Rakočević iz Morače, malo udarjen, se je domislil, da bi šel od naselbine do naselbine med našimi ljudmi po Ameriki in zbiral naročnike na knjigo njegovih pesmi, ki niso nikdar ugledale belega dne.

Z vezano knjižuro, težko 10 kg in še več, je prišel v New York in oblezel sleherno srbsko in hrvaško hišo, zahtevajoč od vsakega poedinca, naj se mu svojerodno vpiše v knjigo kot naročnik in dá naprej dolar.

Naš veliki učenjak, profesor Mihailo Pupin, je Rakočeviću odbil i svoj podpis i dolar. Vedoč za napete razmere med Pupinom in našim takisto velikim znanstvenikom N. Teslo, je pesnikun v svoji jezi zapisal te-le nesmiselne stihe v svojo knjižurino:

Tesla — slava,
Pupin — spava!

Nenavadna odeja

Stojan Kontić iz Pješivcev je imel gostilno na Bogetićih. Neko noč pride komandir Žižić s Cetinja in prosi prenočišča.

»Ni prostora, gospod komandir.«

»Bom pa pod streho, Stojane.«

»Dobro.«

»Kje pa bom spal,« vpraša komandir, ko je bilo čas iti leč.

»Spi na tehle deščicah.«

»A s čim naj se pokrijem?«

»Pokrij se s sabljo,« odgovori Stojan.

A. D.

Levo zgoraj in spodaj: Procesija na veliki petek v Sevilji v časih pred republikansko revolucijo na Španskem. — Desno zgoraj: »Veliki petek«, slika nemškega romantika K. Davida Friedricha (1774–1840) — Desno spodaj: Veliki petek v rimskem Koloseju v sodobni Italiji.

ZEMLJA NA ROKAH

BORIS PILJNJAK — IZ RUSCINE PREV. B. ZIHERL

Piljnjak je pisatelj stare šole, učenec Čehova in Bunina. Iz njegovega zadnjega romana »Volga se izliva v Kaspiško morje«, ki mu je napisal predgovor Karl Radek, bi bilo skoraj skiepati, da je tudi njega novo okolje pričelo vleči vase, vendar pa so vsi njegovi tipi tako pristno meščanski, po svoji miselnosti segajoči v dobo pred revolucijo, da je prav za prav težko govoriti o kakem pisateljevem zblizanju z oficeino smerjo v današnji sovjetsko-ruski literaturi.

B. Piljnjak se je rodil 1894. v Možajsku, v moskovski guberniji, in je pričel že prav zgodaj pisati. Mnogo je potoval po zapadni Evropi in po Japonskem. Nekaj njegovih črtic o Japonski je prinesel tudi naš obzornik. (Gl. Zis, knjiga 2., str. 1200.) Med njegova najboljša dela spada prvi porevolucijski roman »Gojo leto«, da, lje »Ivan in Marija«, »Rdeče drevo« itd. Mnogo prahu je dvignila njegova »Povest o nepogašeni luni«, ki ji po trditvah ruskih emigrantov služi za ozadje nepričakovana smrt sovjetskega vojskovodje Frunzeja, ki jo je baje zakrivil Stalin. Op. prev.

Cez poletje, v začetku junija, moraš po ruskih podeželskih mestih že navsezgodaj odpirati okna, da ti skozi sobe zaveje struja tihega junijskega vetra. Tedaj je po sobah hlad in zelenkasta svetloba, od lip in javorjev na starem vrtu. Divje grozdje na terasi skriva s svojim zelenjem zlati dan. Take dni je človek z zemljo eno.

In bilo je tako jutro, ko je mož sedel tam v kotu, precej oddaljenem od vrat, ki so vodila na teraso. Pri odprtem oknu je sedel za svojo pisalno mizo, med papirji in v mislih, žena pa je v zlatem jutru okopavala vrt in brskala po cvetnih gredicah kraj bezgovega grmovja. Včas je prišla na teraso, roke je držala daleč proč od sebe, da ne bi zamazala krila, in ruto je imela na glavi. Redka, sila redka je sreča — biti eno z zemljo. Še redkejša je sreča v zakonu — ljubezen, zaupanje, zvestoba. Ta sreča je bila v tej hiši — zaupa-

nje, prijateljstvo, ljubezen, tovarištvo. Taka sreča je mogoča le pri ljudeh plemenitih misli in ta dva človeka sta bila taka, vse časti vredna, preprosta, delavna, on — pisatelj-sociolog, ona — umetnica. Človeka, ki sta se srečala, ko je bilo njemu pet in trideset let, njej pa trideset.

Sladak odmor je, ki uspava mišičevje, kadar takole brskaš po zemlji, razpostavljaš po gredicah to in ono ter ruješ plevel. Kako prijetna je zavest, ko se pripogneš in vidiš, da tu, v tej zemlji raste tisto, kar si s svojimi rokami zasadil. Tudi mož je okopaval grede kraj svoje žene, preden je bil sedel k svojemu poslu. S knjigami s pisalne mize so se vrivale običajne misli, številke, primeri, dokazi, neskladnosti, formule — pričelo se je pravo delo, ure, ko oči znanstvenikov, kakor tudi umetnikov, postanejo raztresene, slepe in povsem ravnodušne nasproti svetu, ki ni na ravno opravlja s knjigami.

V tem zanosu je mož slišal, kako je skozi odprta vratca stopil na dvorišče neznan človek, po vsej priliki z velikim klobukom in kovčgom. Prišlec je dejal skozi okno, da želi videti Ano Andrejevno. Mož ni niti glave povzdignil, samo odgovoril je, da jo najde na vrtu. In v tem zanosu ni opazil, kako je čez par minut v spremstvu prišleca stopila v sobo njegova žena z razširjenimi rokami, umazanimi od zemlje. Nič se ne spominja, kakšen izraz je bil na ženinem licu. Neznanec se je priklonil. Neznanec je dejal:

»Dovolite, rad bi bil še par trenutkov z Ano na samem.«

Ana:

»Da, odšla bom s Sergejem v svojo sobo.«

Mož spet ni opazil izraza na ženinem licu. In spet so minule minute, ko so oči ravnodušne za ves svet, ko je svet osredotočen v knjigah. Ana je prišla iz svoje sobe. Pavel je povzdignil brezizrazne oči in opazil, da so ženine roke, še zmerom umazane od zemlje, v nemoči pobešene, oči pa poine solz. Pavel se je vrnil v stvarnost.

Tedaj je izpregovoril neznanec. Ana je stala pri vratih na teraso. Obema je kazala hrbet, zlati dan je odseval od njenih ram in od divje trte.

»Pavel Andrejevič,« je dejal neznanec in spet dolgo molčal. »Pavel Andrejevič, — nisva lopova. Človešči občutki mi narekujejo.« Umolknil je, da bi točneje izrazil svoje misli. »Trinajst let je nisem videl in vseh teh trinajst let sem mislil in sanjal o njej. Saj veste, razstala sva se v Parizu, ko sem kot ruski vojak odšel na francosko fronto. Vi veste, svojo mladost je prebila z menoj, — in vi veste, da niti ona sebi niti vi njej nimata ničesar očitati. Svet je še zmerom dovolj velik, da človek lahko zaide na njem. Prišel sem k Ani po osmih letih vajinega zakona. Povsem zreli ljudje smo že. Nisem vedel, da je Ana iznova poročena.«

Pred Pavlom je stal mož, ki je bil spomin nanj svet v njunem zakonu, — stal je Anin prvi mož, poštenjak, — stal je starec, umetnik s srebrnimi lasmi, ki je nekdanj učil deklet Ano umetnosti slikarstva in človeškega dostojanstva. Oči tega starca so bile dobre, mile

in z nerazumevanjem so gledale Pavla, — nič drugače niso moge gledati, ker v sobi je bila žena, ljubljena žena, edina, in ker je bil ta človek dober. Pavel se je spomnil, da je tudi on takole siv, med viharimi leti v Rusiji je bil oslivel. Tudi njegove oči so bile takisto dobre, brez moči, sama priroda jih je obdarovala z dobroto. Stala sta drug pred drugim, sila sta si bila podobna — Ana ni zastoj ljubila obeh. Pavel se je spomnil, kako mu je Ana časih pripovedovala o Sergeju, o mladem, divnem umetniku, o človeku, vrednem vsega spoštovanja, poštenega srca — in vse to je bilo tako resnično ob pogledu na tega dobrega starca, katerega oči so bile polne ljubezni in miline. Ta človek se je vrnil iz smrti. In Pavel je ves zmeden dejal:

»Kako ste se izpremenili, Sergej... Sergej Ivanovič!...«

V zadregi sta se drug drugemu nasmejnila. Pavel je iztegnil roko, polo-

SE LEZI SNEG — KMET PA MORA NA DELO

Žil jo je v Sergejevo, jo stisnil — ner-vozen drget mu je stresel rame in pleča, začutil je — sebe, Ano in tega prišleca. Ana je čista žena, ljubila je samo nje-ga in Sergeja. Ana je spoštovala Ser-gejev spomin, kakor je tudi on, Pavel, spoštoval spomin na človeka, ki je lju-bil njegovo ženo. Ana je hranila obve-stilo francoskega pehotnega polka, ki je sporočalo, da je ruski umetnik, pro-stak tega polka, Sergej Ivanovič La-vrenjev padel v bitki pred Verdunom. Tajna in najsvetejša ljubezen, — po-sebno tajna in sveta, kadar jo spoštu-jejo — je vezala vse tri. Ženina prva ljubezen je bila poklonjena Sergeju — poslednja Pavlu. Pavel je spoštoval spomin na Sergeja. Spomnil se je, da ni v času njune ljubezni iz obzirnosti do žene nikoli povpraševal po Aninih čuv-stvih do Sergeja, nikoli se ni primerjal z njim, da ne bi oskrnil tega spomina. Žena — in Pavel je v tem trenutku na vso moč začutil, da Ane nikakor ne more imenovati ženo, zakaj zares ni lopov, kakor je to dejal Sergej.

Dolgo je držal Sergejevo roko v svoji. Sergejeve oči so bile nepremične. In te-daj je dejal:

»Da, Sergej, seveda nisem lopov.«

Ana se je obrnila. Stopila je bliže. Njene roke so bile krčevito iztegnjene. Oči polne solz. Sergej je iztegnil svoje roke proti njej, z dlanmi navzgor obr-njenimi, — Ana je pobesila oči, — Pa-vel je vedel, da Ana pozna to kretnjo. Pobesil je oči, kakor jih ljudje navadno pobešajo od sramu, da ne bi videli tiste-ga, česar ni treba videti. Ana je razu-mela Pavlove pobešene oči, — in svojo roko je iztegnila proti njemu. On tega ni opazil. Ana je stala z iztegnjeno roko.

»Roke si grem umiti!« je viknila.

»Pojdi,« je dejal Pavel.

»Ana, Pavel Andrejevič,« je izprego-voril Sergej in ustnice so mu zadrhtele od bolečine, »Ana, mila Anuška, če že-liš, odidem, takoj, za zmerom, Anuška. Da, precej sem se postaral, Pavel An-drejevič, precej sem se postaral.«

Ana se je brez moči spustila na stol kraj mize in popolnoma pozabila na roke.

»Toda ne, kaj pa mislite,« je izprego-voril Pavel. »Ana mi je toliko in tako lepo pripovedovala o vas, vaše fotogra-fije imava, zdelo se mi je, da je vaš lik, kakršnega sem si predstavljal... toda ne, kaj vendar mislite, Serjoža!« Pa-

vel ga je imenoval tako, kakor sta ga z Ano zmerom imenovala, kadar sta go-vorila o njem. »Ne, čakajte, Serjoža, izpremenili ste se le, če vas primerjam s slikami.«

Anine roke so se, umazane od blatu, iztegnile proti Pavlu s prav tako kret-njo, s kakršno jih je bil pravkar Sergej iztezal proti Ani. Pavel je vedel, da se je te kretnje navadila od Sergeja. Z obema rokama je prijel njene, poljubil zemljo na rokah, poljubil črno, vlažno zemljo z vso tisto nežnostjo, ki jo je ču-til v sebi do te žene. Stresel je zemljo z ustnic. Dejal je ko sam sebi:

»Da, da, mati zemlja. Ne, Anuška (tisti mah se je spomnil, da jo je ime-noval z imenom, ki ga ji je bil dal Ser-gej) — ne, Ana, nisem lopov. Vem, da te ne morem imenovati ženo vse dotlej (in Serjoža prav gotovo takisto), — dokler me ti ne imenuješ moža.«

Pavel si je še enkrat otrl zemljo z ustnic.

»Kako se čudno izpreminja čas. Evo, mi trije, kako naj rečem? Spoznal sem nekaj najlepšega v svojem življenju, ne-kaj, za kar ste vi, Serjoža, vedeli prej od mene, — spoznal sem tisto, kar je bilo za vas sveto, kar je bilo vaša edina tajnost. Ne najdem besedi...«

Ana je vstala s stola.

Sekundo je stala nepremično. Moči so jo zapustile. Vrat ji je zadrhtel, ko je dela glavo med rame. Stopila je k Ser-geju in ga objela. Pavel in Sergej, oba sta dobro vedela, da je takrat, ko je po-dala roke Pavlu, ščitila Sergeja in ko je šla k Sergeju, branila Pavla. In Ana je naslonila glavo, potegnjeno med ra-me, na Sergejeva prsa in izpregovorila:

»Strašno mi je, Serjoža — strašno mi je, Pavel. Kako sem te čakala, Serjoža — tedaj, ko si odšel na fronto, kako sem obupavala, ko sem prejela vest o tvoji smrti! — Ti sam veš, kako sem te ljubila. Prišel si in jaz sem srečna. Ne, niso prave besede, vrnil si se, nisi pri-šel, — vrnil si se, in jaz — jaz te lju-bim. Toda, ljubim tudi — Pavla, sina imam, imava sina edinca... Jaz ne bom več imela otrok. Strašno mi je. Nič ne vem. Pavel, ali slišiš? — nič ne vem.«

Pavel je stopil k Ani in Sergeju, na-slونil je glavo na Anino ramo.

»Anuška,« je dejal Pavel in jo iznova imenoval kakor Sergej, toda tokrat ni popravil besede, »Anuška, najdražja, ti veš, najmilejša, ti veš, da ti s Sergejem želiva samo srečo, — ti veš — čakava, kaj porečeš.«

Pavel je obnemel v veliki, prekrasni, nežni ljubezni do Ane, v zahvali človeštvu, ki jo je ustvarilo. S sklonjeno glavico je umolknil... Vesoljstvo se je z vsem svojim velikodušjem in voljo borilo v njegovem srcu.

Hotel je pogledati v Anino lice, pa ga namah ni mogel več spoznati, v sobi je bilo tema, zunaj je umiral dan. Tista zanešenost, ki je prevzemala Pavla med delom, je prevzela ta mah vse tri. Stali so objeti in bilo je, kakor da se je za trenutek ustavil čas. Ovil jih je beli

mrak bele junijske ruske noči. Zemlja je vrgla raz sebe svojo zlato tančico. Na vrtu je pel slavec. Anino lice z zaprtimi očmi je bilo videti tako silno majhno. Roke, umazane od zemlje, so ji brez moči visele preko Sergejevih ram, da mu ne bi zamazale suknjiča.

»Noč je že«, je ves začuden dejal Pavel, »Anuška, pojdi, umij si roke. Okna so bila odprta in po sobah je vela struja večernega, zelenkastega zraka. V takih trenutkih je človek z zemljo eno.

O METULJU

V svoji knjigi »Studie o tvoření výrazů expresivních« (Praha 1930) razpravlja V. Machek o slovanski besedi »pes« in izvedenkah, kot psovati. V slovaščini n. pr. pomeni »psota« poleg običajne »beđe, stiske, sodrge, smotlake« med drugim tudi ponočne metuljčke, ki prhutajo okoli svetilk. Enakega pomena plesec ni zasledil v nobenem drugem slovanskem jeziku, domneva pa, da se je rabil in se pozneje izgubil obenem z zadevnimi bajeslovnimi predstavami.

V tem primeru je oznaka sama isto kakor »zalega, nesnaga«. Izvira pa iz prastare vere, ki je v raznih ponočnih živalih videla čaravnice, zle in škodljive duhove, skratka, sovražna bitja. Ponočni metulji so v oči bodli po svoji postavi in barvi, prim. smrtoglavca, v njih so se skrivali škrtatje, škrtkijci (= ki se znajo škrtkniti), vampirji in volkodlaki, ki človeku kri pijejo. Da pa se more »moras« spremeniti v metulja, je izpričano n. pr. v lužiško srbski ljudski vraži. V neki kargavski pravljici je »toggall« metulj in obenem krvoločna mora. Molkendieb ali Milchdieb (mlekokradec) je v nemščini izraz za belega metulja kakor tudi za čarodejko, ki jemlje mleko. Kakor pri drugih narodih tako je tudi pri Slovencih izraz za metulja ponočnjaka: vešča, torej isti kot za copernico, smotliako, čarovnico (zvedno, mnogovedno žensko).

V slovanskih jezikih nahajamo nenavadno dosti drugačije ali različne (variant) za naziv »metulj«. Ta pojav je v zvezi s praznoversko bojaznijo pred bitji, ki tičijo v metuljasti podobi ali z ghusom pred živaljo. Še bolj pa je na očeh to, da imamo poleg tega še druga imena od različnih korenov. Mnoga med njimi kažejo na »tabu« (malajska beseda za: svet, neoskrunljiv), druga razodevajo vero, da v živali tiči vešča, mora. Nekatera pa so nam nejasna kakor sam »metulj«, ki se v Slovencih še sliši: motulj, metilj(ek), motovilec, motoviljec, motovilček; pri Srbih in Hrvatih razen »metulj« še: lepir, leptir, kar je vsekakor grški lepidopter, a ne morda potvorjen neptir, neptič, od koder izhaja naš netopir, saj bi bil v ostrem nasprotju z otroškim nazivom,

ki ga slišiš v Aleksandrovem na Krku: ptičica, slično kot Somimervogel v bavarsčini.

Iz strahu pred nočno gomaznijo in mrgolaznijo pa so babjeverci venomer spremenjili imena za ta mrkaj ali mrčes. Ne samo pri Slovanih, ampak tudi pri drugih ljudstvih so po navadi besede za koristne živali stanovitnejše nego za škodljivce, prim. par sto nazivov za leva pri Arabcih.

Verovanje, da pošastna bitja privzemajo podobo metulja ali drugih žuželk, je dokazano tudi za druge narode indoevropske skupine in spada bržkone v versko posest prarodov. Predniki so pač opazili, da metulj prileze iz zapredka, ki je bil prej gosena. To je bilo skrivnostno in sumljivo; nemara je ta pojav vir za mnenje, da je metulj, buba in gosena oblika enega in istega hudobijana, ki se iz neznanih vzrokov pojavlja zdaj ko grda gosena, zdaj ko begoten metuljček, potem ko negiben mešič. Gosena, ninfa in metulj so bili pri Nemcih sumni stvori, v katerih so ždeli nečisti duhovi. V pravljicah nastopajo čarovnice, ki so znotraj napolnjene s kolomazom ali pa s smolo in se od togote razležejo v kolomaz. To bi utegnili spominjati na kašasto notranjščino gosenic. Še dandanes se nam gosence gabiyo, ne da bi vedeli zakaj. Prvotni človek je opazil, da metulj rad na gnoj seda. Na drugi strani pa metulj oziroma v njem potuhnjena vešča srebra smetano, po kateri je pri Nemcih dobil ime Schmetterling in Schmantlecker (oboje po češki besedi za smetano), nadalje Buttervogel in Butterfliege, angleško butterfly.

Podobne predstave o dvojni obliki hudobnih duhov so bile tudi drugod razširjene. Starogrška beseda »seirene« (čmrlj) je istovetna s sireno (morsko deklico), kar ima skladne oblike tudi pri Semiti. D,

MOHAMEDOVE ŽENE

V oliko je število žensk, ki jim je Mohamed daroval svojo ljubezen. Do konca svojih dni je prerok lepim ženskam poklanjal svoje simpatije. Kajti želja je gorela v njegovem srcu in ga gnala od ženske do ženske, od sužnje do sužnje. Mohamed si je želel sina, ki bi bil vreden nastopiti njegovo dedščino, ki bi prevzel državo božjo in dokončal njegovo delo. Ta želja se mu pa ni izpolnila in do svoje starosti je blodil skozi cvetni vrt svojega harema, si iskal dražestnih suženj, objemal nešteto žensk in molil k Alahu, stvarniku ljudi. Toda zadnji izmed prerokov je ostal brez sina.

Mohamedovo džamijo je obdajalo devet koč in v njih so prebivale njegove žene. Skoraj vsaka žena je imela svojo kočico in to je jamčilo za mir v zakonu. Le tu pa tam, kadar si je privedel prerok s svojih vojnih pohodov kakšno lepo sužnjo, je delila ena izmed žen za kratko dobo svoj stan z njo. Najlepša, to je najmanj uboga kočica je pripadala prerokovi ljubljenci, hčeri Abu Bekra, prijatelja in podpiratelja Mohamedovega, lepi Ajši. Šest let ji je bilo, ko jo je prerok prvič videl v Mekki in ni mogel odvrniti od nje svojih oči. To je bilo kmalu po smrti Hadidže, ki je bila tedaj edina Mohamedova žena. Abu Bekker, ki je bil razumel navdušen pogled svojega prijatelja, mu je obljubil svojo hčer, ko bi zanj prišel čas ljubezni. Toda Mohamedovo navdušenje je bilo tako veliko, da je po treh letih v Medini napravil devetletno Ajšo za svojo ženo. Njemu samemu je bilo tedaj petdeset let.

Ajša mu je postala najljubša žena. Po stari šegi je plačal Abu Bekru za njo dvanaest unč zlata. To je bila tudi poznejša cena, ki jo je bil Mohamed pripravljen plačati za žensko. Nikoli ni prekoračil te vsote. Tedaj, v prvem letu svojega bega, mu je bilo toliko denarja nekaj nedosegljivega. Ker pa je bilo treba čuvati videz, mu je oče Abu Bekker zlato posodil in mu ga je Mohamed nato svečano izročil kot kupnino za Ajšo. Z Ajšo so se za Mohameda vezali spomini na prvi, težki čas v Medini. Navzlic svoji moči je bil Mohamed tedaj še ubog in tudi ni mislil na to, da bi si pridobival bogastva. Zato je bila poroka z Ajšo zelo ubožna.

MOHAMED (po stari sliki)

Tem bogatejša je obdarila usoda Ajšo pozneje s pozemeljskimi darovi. Ko se je poročila, je bila še otrok. V hišo svojega moža je prinesla le igrače. Igrala se je z lutkami in vzbujala grozo med verniki. Kajti lutke predstavljajo človeka in to je po islamu strogo prepovedano. Toda Ajša je imela marsikaj, kar je bilo drugim vernikom zabranjeno. Bila je lepa, dovtipna in igrava, rada je nosila zlate prstane in obroče ter je svoje lase mazala tako močno, da se ji je mazilo često cedilo po čelu. Za igravim, otroškim obrazom pa se je skrivalo energično, razumno bitje. Kot ljubljenska prerokova in hči prvega kalifa je postala Ajša po njeni smrti zelo odločilen činitelj islamske politike. Poznala je literaturo zelo dobro in je bila mojster v spletki. Znala je čitati, nabrala je cel kup prerokovih izrekov in je veljala po Mohamedovi smrti za najvišjo inštanco v verskih in pravnih vprašanjih. Za Abu Bekra in njegovo stranko je bil njen vpliv na preroka neprecenljivega pomena. Kajti Ajša, mala, nežna deklica, je imela trdno določene simpatije in antipatije, ki jih je izražala nedvoumno. Njeni antipatiji nasproti Aliju se mora islam pred vsem zahvaliti za današnji razcep v šiite in sunite. Ajša je umrla v starosti 67 let, 47 let po prerokovi smrti.

Številne so bile Mohamedove žene in vroča je bila ljubezen, ki jo je občutil

zanje. Svojemu haremu je posvetil veliko časa in tudi v koranu je mnogo do- ločb o prerokovih ženah. V navzočnosti tujih mož so si morale na primer sra- mežljivo zastirati obraz — moda, ki so jo najprvo posnemali višji razredi in je postala pozneje splošna last. Tu je izvor zastiranja islamskih žena. Prerokovim ženam je bilo tudi zabranjeno, da bi se po njegovi smrti poročile z drugim mo- škim.

Vsi Mohamedovi zakoni niso bili lju- bezenski zakoni. Orientalci osvajač si izvojuje svet z mečem, svet pa drži sku- paj z nežnimi vezmi zakona. Če mora biti kakšno vzhodno ljudstvo poslušno kakšnemu vladarju, tedaj mora biti s tem vladarjem v sorodstvu. Tudi danes bivajo v haremu orientalskega vladarja žene iz vseh krajev njegovega kralje- stva. Ljudstvo se čuti potem v krvnem sorodstvu z vladarjevimi otroki in to zagotavlja državi enotnost. Tudi Moha- med ni ušel tej usodi. Najodličnejše družine in rodovi so mu pošiljali najlep- še svojih žensk, da se je poročil z njimi.

Na višku moči, kot vladar vse Arabi- je, je moral Mohamed prebiti cel naval žensk. Svojo zadnjo poroko je slavil dva meseca pred smrtjo. Če je kakšen voj- skovodja osvojil oddaljeno pokrajino, ali pa če mu je kakšen vladar hotel iz-

kazati svoje spoštovanje, mu je poslal poleg mnogih drugih zakladov tudi lepe sužnje, ki jih je potem daroval bodisi svojim prijateljem ali pa jih sam ob- držal. Ko je v 7. letu hedžre krščanski namestnik v Egiptu zvedel o novem pre- roku, mu je poslal iz previdnosti in strahu tisoč klad zlata, dvajset kosov egiptskega platna, belega osla, medu, evnuha, s katerim prerok ni vedel kaj početi, in dve mični egiptski sužnji, ki sta se takoj spreobrnila k islamu.

Prerokove žene niso imele skoraj no- bene lastnine. Veselile so se malih pre- rokovih daril. Njih edino imetje pa je bila kupnina dvanajstih unč zlata, ki jo je bil prerok plačal zanje.

Pozneje, ko je prerok umrl in je islam obsegal že ves svet, so žene obsuli z zlatom. Državne blagajne kalifov so jim bile odprte, vdovnina, ki jim je bila do- ločena, je predstavljala za vsako pose- bej celo imetje, za male, ubožne kočice so ponujali več denarja, nego ga je prej imela vsa Arabija. Cela pokolenja so veljali krvni sorodniki prerokovih žen poleg njegovih lastnih sorodnikov za islamsko aristokracijo. Žene same so vi- soko častili do njih smrti. Noben kalif se ni upal odbiti jim kakršnekoli želje.

(Iz življenjepisa Mohamedovega po Esad begu).

KAKRŠNA MATI, TAK OTROK

Na staro ljudsko sodbo, češ, da so otro- ci priletnejših staršev duševno manj raz- viti nego otroci mladih roditeljev, je doslej sicer tudi večina znanstvenikov pritrdilno odgovarjala, toda brez zadostnega števila konkretnih dokazov. Šele zadnjih deset let se je s tem vprašanjem statistično bavil dr. Bennholdt-Thomson. Preiskal je v celoti 13.000 otrok na univerzitetni kliniki za otroške bolezni v Monakovem. Dognal je, da je med otroci priletnejših staršev ne- normalno velik odstotek duševno manj raz- vitih. Nesporno pa je tudi dokazal, da je merodajna samo starost matere (nad št. ridecet let), ne pa tudi starost očeta, ki je brez vsakršnega vpliva na duševni razvoj otrokov. Enako indiferentna je tudi velika starostna razlika med roditeljskima.

IMPOTENCA KOT POKLICNA BOLEZEN

Znanih je že mnogo primerov, da je lju- di, ki so imeli opravka pri kurjavi na olje popolnoma minil spolni nagon. Zlasti so podvrženi temu kurjaci na ladjah, in stroj- niki na ladjah z dieselskimi motorji. Pro- fesor na univerzi v Strasbourgu Buchheim je ta pojav podrobneje zasledoval. Morskim prašičkom, podganam in kunecem je vbriz-

gaval menjajoče se količine kurilnega olja in pokazalo se je naslednje: Že pri injekciji pol kubičnega centimetra enoodstotne raz- topine je spolno udejstvovanje kuncev po- polnoma prenehalo. Pri podganah, ki so jim delj časa dajali med hrano malenkostne množine kurilnega olja, so znatno pokrnele celo nekatere žleze spolnih organov. Slični kvarni vpliv na spolni nagon se je opazal tudi na morskih prašičkih. Na podlagi teh dognanj bi bilo v bodoče treba poskrbeti, da se delavci poprej omenjenih poklicev za- varujejo pred škodljivim vplivom ozračja, prepojenega s parami kurilnega olja.

KASLAJAJOCA RASTLINA

Do zdaj smo vedeli za žužkojede rastli- ne, ki požirajo veliko hrošče; za občutljive rastline, ki zapro svoje liste, brž ko se jih dotaknemo; za sramežljive rastline, ki se razcvetajo samo ponoči. Nedavno pa je Znanstvena akademija v Parizu čula poro- čilo o rastlini, ki kaslja po človeško. To iz- redno zelišče uspeva po vročih pokrajinah. Brž ko mu pade prašek na list, se listne reže (stomata, Spaltöffnung), nastanjene po stenah kot dihalna, napolnijo s plinom, se napno in naposled izžene prašek s šu- mom, ki je silno podoben človeškemu kaš- lju. (k)

DOŽIVLJAJI V DŽUNGLI

FRANK BUCK

15. POGLAVJE

MEDAR, KLOVN ŽIVALSKEGA SVETA

Na največji klovn živalskega sveta je medved-medar, ki je bil uroščen že v rani mladosti. Krotke opice, zlasti male indijske opice dobro poznajo umetnost zabavanja, toda medar jih prekaša vse. Medar je najmlajši član medvedje družine. Kot novorojen mladič je po velikosti in obliki podoben majhnemu psičku, samo da ga krije kot ogle črn kožušček, odrasel je le tretjino tako velik kot običajen ameriški črni medved.

Več živali napačno nazivajo medarje, med temi južnoameriškega kinkadžuja, himalajskega pando, počasnega azijskega lorisa in avstralskega kola medveda. Nobeden med njimi ni pravi medved. Pravega medarja je najti le na Malajskem polotoku, Sumatru, Borneu in na bližnjih otokih.

Prvenstvo med vsemi, ki so šli skozi moje roke in teh je bilo mnogo, je dobil — ljubeč majhen nagaživec, ki smo mu dali ime Toto. Neki prijatelj, ki me je obiskal na domu, je zatrjeval, da je žival tako podobna slavnemu cirkuškemu klovnu istega imena, da bi mu nobeno drugo ime boljše ne pristajalo. In ime mu je ostalo.

Pobral sem Tota na enem svojih pohodov v Perak na Malajskem polotoku. Prikobacal je iz z listjem zakrite luknje pod koreninami ogromnega džungelskega drevesa, kamor ga je očitno ostavila mati. K njegovemu skrivališču me je privabil čuden tožec glas. Ko sem ga dvignil, tedaj sem zapazil, da je zelo oslabiljen in zelo šibak. Toliko časa je že bil brez hrane, da skoraj ni bil vreden življenja, toda bilo je v njem nekaj tako ganljivo vdanega, da sem le sklenil vzeti ga s seboj in skušati ohraniti ga pri življenju.

Sklepal sem, da je morala oditi njegova mati pred kakimi dvemi ali tremi dnevi na lov za hrano, odkoder se ni več vrnila. Marsikak medar, ki stika

Iznajdljivi porednež

za slaščicami, od katerih živi njegova vrsta — v glavnem za divjim medom, ptičjimi jajci in džungelskimi sadeži — je že naletel na kakega tigra, leoparda ali udava.

Kosmati pritlikavec se je zadovoljno stisnil k meni, ko sem ga dvignil s tal. Vesel je bil, da se je rešil brloga, kjer je toliko časa ležal brez pomoči. Vtaknil sem ga v nahrbtnik in ga odnesel v svoj glavni stan v Ipoo, kjer sem urejal svojo veliko zbirko, da jo odpremim z ladjo v svoje staje v Katongu, nekaj milj izven Singapura. Tu sem ga nežno položil na polico, odprl sem pločevinasto škatlo s kondenziranim mlekom, ki sem ga razredčil z mlačno vodo do gostote navadnega mleka. Položil sem to tekočino v skledo poleg njega, toda bil je preslab, da bi lahko stal in jo pohlastal na običa-

jen način s svojim dolgim jezikom. Žil sem nato mleko v steklenico z cucljem in ga položil na stran in tako je medvedek zaužil svoje prvo kosilo po več dnevih.

Teden kasneje je bil mladič že izven nevarnosti in ko sem dospel v Katong, se je tako dobro počutil kot ostale živali, ki sem jih pripeljal s seboj iz Peraka. Topost ga je zapustila in zredil se je za več funtov. Bil je silno radoveden ter se je zanimal za vsak najmanjši dogodek okrog sebe.

Večina humorja v početju medarja izhaja iz te njegove nenasitne radovednosti. Vseposod vtakne svoj nos in preišče vsako najmanjšo stvar. V tem pogledu se razlikuje tudi od ostalih živalskih klovnov. Zabavnost opice izvira na primer iz tega, da je največji mimik živalstva. Smeh, ki ga vzbuja je največkrat v zvezi z oponašanjem človeka. Smešnost medarja pa ne leži v oponašanju, temveč prihaja iz njegovega bistva, pri čemer ga njegova radovednost često spravi v najneverjetnejše položaje.

Toto je bil tako domač in tako vdan, da sem smatral za nepotrebno imeti ga ves dan zaprtega. Žival se vedno boljše počuti, če sme po mili volji tekati na prostem. Naučijo se sonca in razgiblje se, kolikor ji je potrebno. Seveda se pa taka prostost nudi lahko samo posebno udomačenim živalim. Toto je imel samo pet ali šest takih svobodnih tovarišev, med njimi mladega orangutana in kazuarja, velikega noju podobnega ptiča. Toda tudi te »izvojlence« smo preko noči zaprli v kletke.

Toto je znal vedno poskrbeti za zabavo in smeh od prvega dne, ko sem ga pripeljal v Katong, kjer sem živel v prostornem bungalovu, zgrajenem kake tri čevlje nad zemljo, na cementnih stebrih.

Vsako jutro je napravil, čim smo ga izpustili iz kletke, inšpekcijski obhod po hiši in okrog hiše. Ko se je prepričal, da je v hiši vse v redu, se je skobacal pod hišo, ogledal si je najprej skrbno stebre in vsakega previdno otipal s šapami. Nato je stekel okrog vsakega stebra, iskajoč sovražnika, ki bi se tam lahko skril. Tu pa tam je ob stal začuden nad prameni svetlobe, ki so padali iz poda nad njim. Bungalov je namreč imel take vrste pod, kakor ga imajo tod hiše domačinov, kjer so deske tako zbite, da leži med njimi po

prst prostora, kar daje boljšo ventilacijo in olajšuje pometanje.

Nekega jutra sem opazil Totoja, kako čepi pod stopnicami in pazno gleda. Ah, Kee, naš tukenija (sluga), je vihtel metlo, kakor je svedočil prah, ki se je kar v oblakih kadil z vrha in polnil Totoju oči, nos in kožuh. Nemirno si je zato mencial prah iz oči in ga pihal iz nosa. Toda ni se ganil s svojega mesta in proučeval je položaj z neko vprašujočo radovednostjo.

Podaj sem se v svoje staje za hišo in se vrnil pol ure kasneje. Sredi obednice je stal Toto ter se otesal, da se je pri tem kar temnilo od prahu okrog njega. Jezno je Ah Kee pograbil malega poredneža in mu prisolil zaušnico, toda posledica je bila samo ta, da so se v vseh smereh kadili novi oblaki prahu. Čim bolj je mahal po prašnem grešniku, tem več dela si je napravil. Slednjič je divji tukenija stisnil mladega nemarneža za vrat in ga pognal v loku na travnik.

DALJE

(COPYRIGHT BY KING FEATURES SYNDICATE)

Ptičje gnezdo
(M. Sachse-Schubert — izrezanka)

ŽENSKA IN SVET

ZAKON IN GOSPODARSKE REFORME

Najpreprostejše krvne zveze, ki jih poznamo iz kulturne zgodovine, kažejo zakon kot zvezo med enim moškim in eno žensko, v kateri sta oba zakonca skoraj enakopravna. Pri teh preprostih ljudeh, ki še žive po pragozdovih in otokih sredi morja, zbirata mož in žena hrano vsak zase in si jo potem delita v enakih delih. Ta plemena so razmeroma zelo snažna in čvrsta in skoraj ne poznajo ločitve med zakonci; za takšne prestopke določa njihovo izročilo najhujše kazni.

Ko je človek začel pridelovati naravne donose z orodjem, so se polagoma začele bolj uveljavljati moške ali ženske pravice. Kdor izmed obeh zakoncev je imel več zaslug za pridobivanje, je imel kajpa tudi večje pravice; pri tem so se pokazale prve motnje v gospodarski enakopravnosti obeh spolov.

Med narodi, kjer je bila ženska prva pri obdelovanju zemlje, je dobila kmalu socialno premoč nad moškim. Ženska je glavna družina, po njej dobivajo imena potomci in po njej jim gre vsa dediščina. Velik ugled uživa med takšnimi plemeni ne samo doma, temveč tudi v javnem življenju; žene poslujejo tamkaj kot sodniki, vladarji in duhovniki.

Ta pojav pa za žensko ni bil povsod zdrav in polagoma so jo spravili ob veljavo. Moški so ustanovili svoje zveze, v katerih so skušali zlomiti ženski vpliv. Zato so jo po možnosti uporabili kot delovno moč in so samo skrbeli, da bi imeli v svojih rokah čim več ženskih delovnih sil. Posledica je bila, da se je položaj ženske spremenil v brezpravnost, mnogoženstvo in preobremenitev z delom.

Ko se je pojavila višja kultura, je morala ženska odstopiti. Premoženje, položaj in rodbinske zveze podedujejo otroci po očetu. Oče je popoln gospodar in določa o življenju in smrti svojih potomcev. Deklice, ki so odvisne, usmrti ali jih odda komurkoli. Zaradi najmanjšega vzroka lahko mož razdre zakon, ženska pa v tem oziru nima nobenih pravic. Zakonolomstvo se pri večini indoevropskih narodov kaznuje pri ženski najstrožje, celo s smrtjo, pri moškem pa brez kazni. O slabem ravnanju, ubijanju in prodajanju žensk priča zgodovina starih Kitajcev, Arabcev in Babiloncev. Pri mnogih narodih je morala žena živa na grnado ali v grob, da je lahko stregla možu še po smrti.

Ponekod ponižanje ženske ni bilo tako in je le ostalo nekaj ugodnih posledic svojčasnega vladajočega položaja. V stari Sparti na Grškem so n. pr. v istih šolah vzgajali dečke in deklice, medtem ko v

starih Atenah dečleta sploh niso mogla v šolo in so tako tudi duševno zaostala za moškim naraščanjem. S svobodo spartanske ženske pa se je dvignila tudi njena vnanja lepota in samozavest. Saj je znano, da je Leonidova žena odgovorila neki tujki, ki ji je očitala, da samo Spartanke vladajo nad svojimi možmi, prav spartansko: »Zato pa smo tudi edine, ki rodimo moške!« Atenke n. pr. so bile zgolj last moža, ki jih je po mihi volji pogнал iz hiše ali pa nosil na rokah. Po pravici se je Platon zahvaljeval bogovom, da se je rodil kot moški, ne pa kot ženska.

Tudi v prvih stoletjih rimske zgodovine ženska ni uživala skoraj nobenih pravic. Brez varuha sploh ni smela ničesar odločati. Njena volja pred zakonom ni veljala. Pravico ločitve je imel samo mož. Na to družinsko pravno stanje stare Rimljanke nas še danes spominja zakonski pristan. Kot znak, da je žena vezana na moža, so ji nataknil železen člen iz verige za sužnje, ki so ga pozneje v nekaterih izjemah izdelovali v zlatu... šele dolgo potem sta ga začela izmenjavati oba zakonca kot sim, bol obojestranske obveznosti.

S krščanstvom se je položaj ženske obrnil na bolje. Pri nekaterih narodih je cerkev zadela s svojimi normami na boljše razmere, drugod pa je uvedla svoje zakonsko pravo (ius canonicum), ki je žene in dečleta zaščitilo pred samovoljo moških. Dolgo je ostala zakonska zakonodaja samo v cerkvenih rokah in šele po reformaciji so v protestantskih deželah prevzele to ureditev posvetne oblasti. Po francoski revoluciji je prešla tudi v onih deželah, ki so ostale prej katoliške, na državo. Sicer pa je tudi katoliška cerkev, ki je deloma izboljšala položaj ženske, smatrala žensko le »za možu podložno«. Tako je svetoval Pavel: »Ženski ne dovoli, da bi vzgajala ali učila, temveč naj posluša, skuši in molči.«

Zakonske zakonodaje vseh evropskih držav kažejo, da so imele žene vselej podrejeno vlogo. Vsi ti zakoni so za žensko v negativnem in pozitivnem oziru neugodni. Negativno, ker jo pri razdeljevanju pravic sploh ne upoštevajo, pozitivno pa zaradi tega, ker mestoma kar izrečno navajajo, da je njeno stališče podrejeno. V Ameriki n. pr. so si žene že ob koncu preteklega stoletja priborile popolno civilno pravno enakopravnost, medtem ko so slične postopke v Franciji, ki so se pokazali že ob času velike revolucije, popolnoma zadržali. Tudi v Angliji je bila ženska tja do 19. stoletja skoraj samo moževa sužnja, ki je bila v življenju in premoženju njegova last. Za prestopke, ki ga je žena

zakrivila v njegovi navzočnosti, je bil odgovoren mož, ker so žensko pač smatrali za nezrelo škodo, ki jo je napravila, so cenili kot škodo po živalih. Nad posteljo

jim je visel bič in bratje so smatrali svojo sestre za postrežnice. Šele 1882. je dobila Anglija zakon, ki je žensko v civilno pravnem pogledu izenačil z moškimi. A. J.

ČLOVEK IN DOM

SELITEV — TEŽAK DAN ZA GOSPODINJO

Med najbolj razburiljive in zadrege polne prilike v gospodinjstvu spada preselitev iz enega stanovanja v drugo. Če se selimo iz slabšega stanovanja v boljše, je to vsekako vesel dogodek, in skrb, ki so s tem spojene, manje občutimo, kakor v nasprotnem primeru. V vsakem primeru pa skrb in stroški ne izostanejo, in baš v ugodnem primeru, to je če se preselimo iz slabšega stanovanja v boljše, so stroški izdatnejši, ker

hočemo imeti vse pohištvo kolikor mogoče očiščeno in popravljeno ali celo premodernizirano.

Star rek pravi: »Trikrat seliti se ali enkrat pogoreti, je isto.« Z drugimi besedami je tu povedano, koliko pri vsaki selitvi pohištvo trpi. Kljub temu, da imajo spedijske trvdke, ki prevzemajo selitveno delo za to zanesljive in spretno delavce, je vendar potrebno po vsaki selitvi marsikako popravilo.

Že par mesecev pred selivnim dnevom se občuti v vsakem gospodinjstvu, kjer se pripravlja družina na selitev, nekak nemir in nervoznost. Nemiren in skrbni poln je čas, ko iščemo in izbiramo novo stanovanje. V dnevnem časopisju nas zanima najbolj oni del, kjer so stanovanjski oglasi in ponudbe. Mnogo je teh, toda mi se obrnemo tudi do stanovanjskih posredovalnic. Hodimo na ogled. Iščemo sončnih leg, čistote, hočemo stanovanje suho, brez vlage, v kolikor mogoče dobrem stanju in brez vseh hlb. Tudi del mesta, kjer želimo bivati, je velike važnosti. Biti mora v središču, a ulica mora biti mirna, ne maramo mimo hiše ne ropotanja vozov, niti zvonkanja in škripanja tramvaja, vendar ga hočemo imeti tako rekoč pred durmi. Ne sme biti predaleč od urada, niti daleč od šole, da nimajo mož in otroci predolge poti. Čim več stanovanj je na razpolago, tem težja je izbira. Toda ko smo se končno po mnogem iskanju in izbiranju in pretehtavanju odločili za eno stanovanje, tedaj pridejo druge skrbi. Po ogledu smo ugotovili, da je marsikaj v njem treba preurediti, da bo ustrezalo našim zahtevam in potrebam. Sobe treba nanovo preslikati, bodisi da so v slabem stanju, ali da se njih barva ne prilega našemu okusu in barvam našega pohištva. Težko je pri-

dobiti hišnega lastnika, da bi nam stene dal prenoviti po našem okusu; ako so stare še v dobrem stanju, moramo že sami na svoje stroške prenoviti. Lahko pa zahtevamo, da nam kuhinjo in pritlikline obnovi. Kuhinja mora biti vsaj vsako drugo leto na novo preplekana. Pri ogledovanju stanovanja ne smemo prezreti gotovih stvari in se prepričati, da li so v dobrem in popolnem stanju. Preglejmo štedilnik, dali so obroči in plošča cel, kakor tudi pečica (ror). Preizkusimo peč. Preglejmo, da-li se vrata in okna brezhibno zapirajo, ali so šipe na oknih cele, da li imajo vsaka vrata svoj ključ in kako funkcionira ključavnica. Prepričati se moramo, v kakem stanju je vodna napeljava v kuhinji in kopalnici, da-li ne pušča pipe. Odtok morata biti v redu i v kopalnici, kuhinji in stranišču, kakor tudi event. v pralnici. Čim smo dejansko stanje ugotovili in smo si na jasnem, kaj hočemo in lahko zahtevamo, tedaj se pogovorimo in dogovorimo s hišnim lastnikom in naredimo z njim najemniško pogodbo.

Na podlagi stanja novega stanovanja začnemo na starem stanovanju polagoma pripravljati za selitev. Navadno imamo pred selitvijo še vsaj mesec dni časa in med tem lahko marsikaj pripravimo in uredimo, da ni zadnje dni prevelike zadrege. Če je nanovo najeto stanovanje toliko v redu in prazno, tedaj z dovoljenjem hišnega lastnika po potrebi na lico mesta nekatere prostore odnosno stene in okna premerimo, da gotove predmete, ki so potrebni z ozidrom na nove prostore, prenesemo in pripravimo. Tekač, ki ga imamo sedaj na hodniku, moramo predelati v kvadratno preprogo, da se bo prilegal v predsobo, ki nam bo nadomeščala hodnik. Premerili bomo prvega in drugega in razdelili tekač v primerne dele in ga sešili v kvadratno obliko preproge ter eventualno manjkajoče blago nadomestili z novim, če dobimo v trgovini še isti vzorec, ali pa okusno skombinirali in izpopolnili z novim drugačnim vzorcem, ki se bo prilegal staremu. Tudi zavese za okna in zastorčke za šipe bomo pripravili že prej. Čim se preselimo, imamo te reči že pripravljene in jih lahko takoj namestimo, vsako na svoj prostor. Ako nameravamo dati pohištvo mizarju, da nam ga presnaži in obnovi ali celo kaj predela in preoblikuje, tedaj mu to izročimo nekaj dni pred selitvijo, da odpelje v delavnico in nam pripelje na to predelano in osnaženo že na novo stanovanje. To ima namreč več prednosti. Prvič prihranimo na prevo-

nini, ne riskiramo, da se nam pri preseljevanju pokvari in tretjič imamo na novem stanovanju takoj lepo urejeno. Naslanjače in divane izročimo tapetniku, da nam jih prenovi, ako so potrebni remediumi.

Porcelan in steklo, kolikor ga nujno ne potrebujemo za vsakdanjo rabo, pospravimo sami previdno v zaboje. Prav tako perilo, knjige in drugo, da imamo čim več pripravljenega za preselitev. To nam delo zadnje dni znatno olajša, da ni treba vsega naenkrat zmetati v zaboje. Na vsak zaboj zapišemo z debelimi črkami vsebino zaboja, da nam ni treba odpirati desetih, preden najdemo dotičnega, kamor smo spravili one stvari, ki jih rabimo takoj v novem stanovanju.

Ko imamo vse kolikor toliko pripravljeno za selitev, se je približal že tudi selivni dan. Tedaj pozovemo spediterja ali postrežke, katerim hočemo poveriti selitveno delo ter se dogovorimo z njimi: določimo dan in čas selitve in določimo, kar je glavno, prevozne stroške. Marsikatera gospodinja najame za selitev navadne delavce, ki ji računajo sicer včasih nekaj manj, kakor strokovni, vendar nima jamstva pri njih za eventualno škodo. Često se v tem primeru zgodi, da se selitveni trošek podvoji ali celo potroji. Kajti glasovir, stenska zrcala, mramorne plošče so drage in ravno pri teh predmetih se nevedčemu osebu kaj rado ponesreči.

Poznam gospodinjco, ki je selila z jetniki, ker so bili najbolj poceni. Pamet dá človeku, da taki ljudje niso tako obilno hranjeni, da bi brez škode zmogli tako težko delo, kakršnega zahteva dviganje in prenašanje težkega pohištva iz nadstropja v nadstropje. Zgodilo se je, da je trpela precejšnjo škodo in ugotovila potem, da jo je stala selitev dvakrat toliko, kakor če bi bila najela strokovne delavce katerekoli trdke.

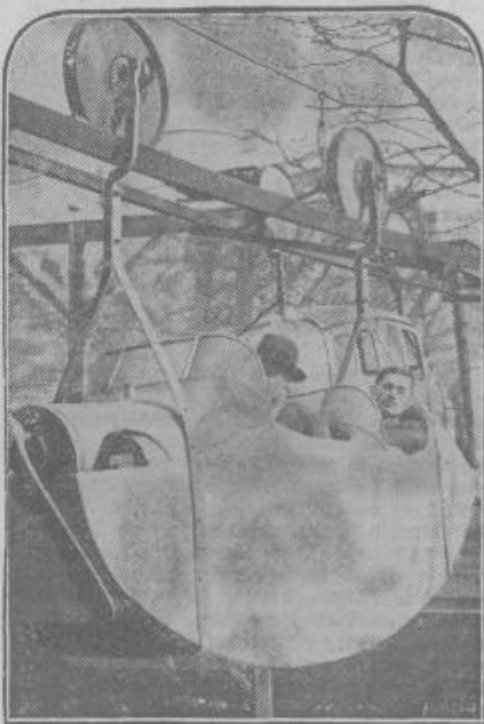
Zadnji dan pred selitvijo bomo pripravili vse za drugo jutro, da ne bo nikake zadrege, ko pride spedijski voz. Obleko pustimo brez skrbi viseti v omarah, kajti čim so postavljene v novem stanovanju na mesto, hitro popravimo, kar je med prenašanjem zdrknilo z mesta. Drugo jutro pospravimo samo posteljnino v skrinje ali zaboje. Blazine zavežemo lahko v velik sveženj, kajti komaj smo se dobro zavedeli svežega jutra, že priropotajo možje, odpro vrata na stečaj in začno odnašati vse od kraja, tako da kmalu ostanemo v praznih in zapuščenih prostorih svojega dosedanjega bivališča sami. Toda ne puščajmo tega takega, kakršnega ne želimo dobiti sami tam, kjer smo si ga nanovo izbrali. Poskrbimo, da bodo pajčevine ometene, smeti za nami odstranjene. Skrbimo pa tudi za to, da bomo imeli v novem stanovanju najprej pri rokah metlo, krpe za prah, škap in toplo vodo.

Pravočasno moramo skrbeti za razna obvestila o spremembi našega bivališča, n. pr. poštarjem in oblastem in vsem, ki morajo biti o tem obveščeni. Električni plinski in

ev. telefonski vod moramo v starem stanovanju o pravem času odpovedati na naš račun. Poskrbeti moramo, da imamo vse to, če le možno že prvi dan v novem stanovanju v redu. Čim smo staro stanovanje izpraznili, tedaj skupno s hišnim lastnikom pregledamo vse prostore in naprave, da-li je vse v takem stanju, v kakršnem smo ga dobili pri vselitvi, ter mu izročimo ključe.

Vsak selitveni voz, ki ga vidimo in srečamo na ulici nas navda z nekim posebnim, lahko bi rekli, skoraj trpkim občutkom. Selitev je le tedaj resnično vesel in svetel dogodek v življenju, kadar se človek, ki je bival dolga leta pod tujo streho, seli v svoj še tako mali, a lastni dom. Kakor pogreb pa je selitveni voz družine, ki mora zapustiti svoj dom in iskati zavetja pod tujo streho.

U. a.

NOV TIP VISEČE ŽELEZNICE

Znani francoski konstruktor Jos. Archer je konstruiral novo vrsto viseče električne železnice, ki jo je uspešno preskusil v Neuillyju pri Parizu. Vozilo je zgrajeno v obliki podolgovate ladjice, ki visi na dveh kolesih na tračnici, speljani nad zemljo. Tračnica služi hkrati kot tokovodnik za napajanje električnega motorja, ki žene propeler in vleče ladjico z brzino do 250 km na uro.

ZA MISLEČE GLAVE

6.

Čigava je ura?

(PONATIS ZABRANJEN)

Vznemirjena stojita oba mladeniča pred resnim policijskim uradnikom.

»Ura je zares moja, gospod načelnik,« zatrjuje manjši Žibert, »gospod se moti, če misli, da je ura njegova. Povem vam lahko celo številko ure! To je strašno: vsi me poznajo in zdaj naj bi bil ukradel uro!«

»Kaj pravite k temu?« vpraša uradnik drugega. »Prosim, povejte, kako se je zgodilo!« In gospod Trunk je pripovedoval:

»Tudi jaz sem tu že več tednov na okrevanju in sem danes prvič odložil uro v kopalšču, kjer sem se, tudi prvič kopal. Do sedaj mi zdravnik ni dovolil kopanja. Položil sem uro na slamnjačo in ko sem se vrnil, je ni bilo več. Po dolgem, brezuspešnem iskanju sem hotel iti na kosilo, ko sem nenadno zagledal tega gospoda z mojo uro na roki. Ura je moja last, čeprav se ne spominjam njene številke, ki jo imam zabeleženo v neki knjižici doma.«

Policijski uradnik si je dobro ogledal oba, nato pa je rekel: »Ura je last gospoda, proti gospodu pa moram vložiti kazenski predlog!«

Čigava je torej ura? Kako je prišel uradnik do svojega sklepa?

Rešitev k št. 5
(Obisk v kuhinji)

Gospa Starčeva je opazila na stolu, na katerem je sedel obiskovalec, drobtine od potice. Če bi bila sedela na stolu ženska, bi ji padle drobtine v naročje in ko bi vstala, bi drobtine stresla na tla. Tu pa je sedel moški in drobtine so padale naravnost na stol!

ZNAMKE

PRIPOVEDUJEJO

ZNAMKA

S SLIKO TURŠKEGA SULTANA

Muštafa Kemal paša je l. 1925. razžalil ortodoksní islam z zakonom, da morajo moški muslimani namestu fesa nositi klobuk. Dotlej je bil namreč fes splošen znak pre-rokovih prietašev. Zakon je naletel v mnogih krajih Turčije na velik odpor. V vzhodnih pokrajinah so organizirali celo upore, ki pa jih je vojaštvo kmalu udušilo.

Druga radikalna reforma mladega vladarja je bila latinizacija turškega jezika v olajšavo trgovske in politične korespondence z evropskimi deželami.

Mustafa Kemal posveča velik del svojega časa navzlic resnemu državnikemu delu godbi, vinu, tobaku, igri in plesu. Skoraj pol stoletja je dosledno zavračal vsa priznana pravila zmernega življenja.

Znamka, ki je bila izdana lani, kaže vladarja po skoraj desetletni vladí nad staro turško državo.

MASAŽA POSPEŠI PRESNOVO

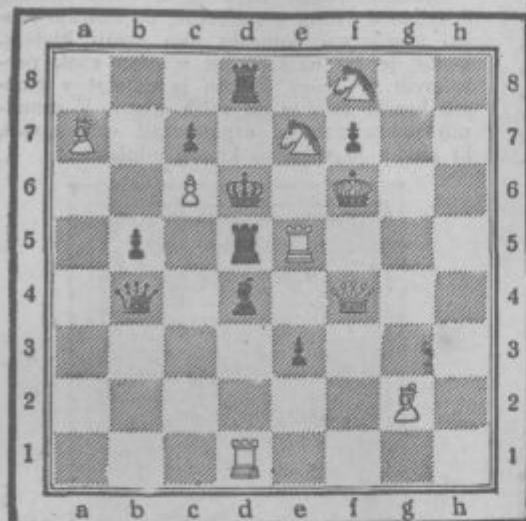
Pravilna masaža prav tako temeljito prazni utrujenost kakor počitek, samo v dokaj krajšem času. Rankens je dognal, da tega učinka ni pripisovati toliko temeljiti prekrvavitvi mišičevja, temveč je učinek masaže v tem, da se iztisnejo z utrujenostnimi snovmi zagačene limfe v limfatične posodice. Utrujenostne snovi se na ta način najhitreje odstranijo iz mišičevja. Celotna površina kapilar v mišičevju, skozi katere morajo te snovi in ki znaša v ml. ravnem stanju 3 do 30 kvadratnih cm na kubični cm mišice, se lahko poveča z masiranjem na 200 kvadratnih cm. Odvajanje utrujenostnih snovi se na ta način šest do osemkrat pospeši. Masaža je torej samo pospešenje procesa, ki se tudi sicer, samo v počasnejšem tempu, vrši v delujočem organizmu.

PROBLEM 14

F. Živković

Peta nagrada »L' Echiquiera«

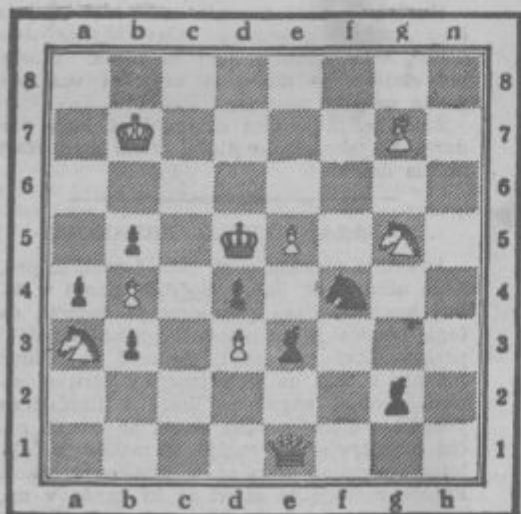

Mat v dveh potezah.

PROBLEM 15

A. Gulajev

»Sahmat« 1932

Mat v treh potezah.

Rešitev problema 13

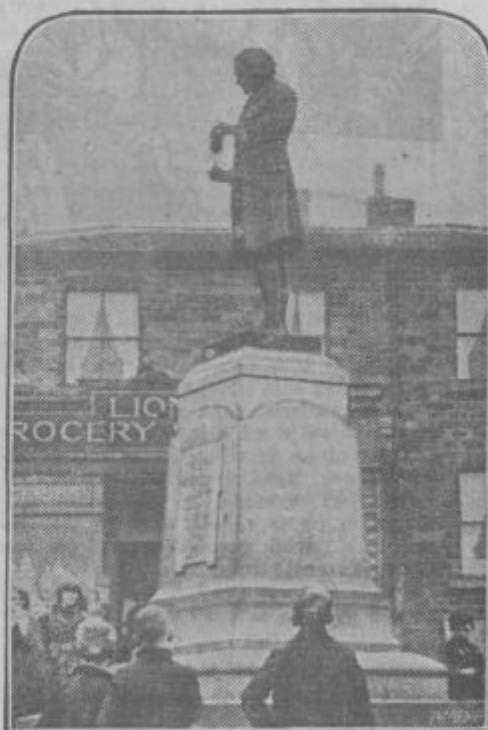
Lc6-g2

ODKOD IME EVEREST?

Baš sedaj, ko je eskadrilja britanskih letal na potu proti Himalaji, z namenom, da leti preko Everesta, najvišje gore na svetu, se lahko spomnimo onega, po katerem so krstili ta vrh. Bil je to sir George Everest, generalni topograf Indije, ki je 1841. spoznal, da ta najvišja gora ni Gaurisan- kar, s katerim so jo do takrat zamenjali. George Everest je postal vitez kraljice Viktorije 1866. in je umrl 1871.

NEZMAGLJIVI TREZOR

Graditelji trezorjev in vlomilci že od pam- tiveka tekmujejo med seboj. Čim se zgradi najnovejša, absolutno varna blagajna, že najdejo tudi vlomilci nekakšno pot do nje. Ta večni krog bo morda zdaj presekalo neko novo tvorivo, pred katerim se bo mo- rala baje razbliniti tudi najbolj rafinirana vlomilska umetnost. Gre za volframov kar- bid, to je spojina volframa in ogljika, ki je tako trd, da mu samo diamant more do živga. Jekleni trezorji s tako prevleko ali podlogo kljubujejo najostrejšim svedrom, prav tako pa tudi plamenu parajočega go- rilnika, ker se volframov karbid tali šele pri zelo visoki temperaturi. Vlomilci bi morda poskušali še s kislinami, ali prav tako brezuspešno, ker je snov kemično in- differentna.

Spomenik J. Priestleyu v Birstallu, v yorški grofiji
(»Glej »Odkritje kisika«, 2is, knjiga št. 13, str. 341).